

Buk Baibel long Anuki

Anuki Bible Portions

Contents

Jona	1
God Warana Miisena Mak Igirumi	5

Buk Baibel long Anuki

Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua New Guinea

Buk Baibel long tokples Anuki long Niugini

Language: Anuki

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

88a6e425-de3e-54f5-a434-e8abb54ec692

ISBN: 978-1-5313-0062-3

Jona

Wonawiiakowa

Mmko bukana kana wara na touna God, wawaya tupadi yinuwayuyunedi, gegha Isrel damdi kawaghana. God, Jona ivineyi da yana peroveta bi idaru iyanagho Asiriya kubure da wawaya i yawogha nama Ninive kwanatune samakamakena iyawonedi da yadi bera beroberodi sinakuyowana bi God sinakabisisireni. Memeda mmko siyabera, na aro gegha iyaveredina bi iyimiiseyedi.

Jona, Yawe God geiyakabisisireni

1 Yawe God yana sisiya iwonataveni Amitai natuna Jona biidi. ²Iwona bo, “Kabununagha bi kunanagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninivema. Bi kuwonedi da tagu aro anaveredi kiiravine yadi bera beroberodi na akovina akabi.”

³Bi gegha da Jona yana sawara ikabununagha yayainagha bi keda nawana ikabi da ware Yawe God gwabinama iyanaghotaveyana. Da iyowogha inagho kikire Jopa kwanatune, meme waga tana ibanani itouya kubura kana waghawagha Tasiswa. Yana waga ivimiisaneni bi igeru, touna ikayoveni da Yawe God gwabinama iyaver-wiikowogha wagagha iyanagho Tasis kwanatune.

⁴Bi gegha da Yawe God ibera na yanunu maragasina yegii maghatate iyatapitapi da bogibogi ghamana igae na wagana pinimina bi iyagawowora wiitavetaveni.

⁵Na waga bagibagi damdi sinaghara kirakii da tatadigegha wiiwiita kiiravine yadi god biidi sirukwatu. Wasina bi sawara waga kamone sidagu siyitavena yowoyowoghana yegiiye da waga siyitekani bi iyarutenami. Bi Jona, noko raghanine na iyowogha katamana waga kamone da ikenayakuka nuwanuwana iwapewapeni.

⁶Wasina bi yabiyabi tomoyina iyowogha Jona biidi bi iwoneni bo, “Awaki kiiravine tam kwakenakena? Geghomiiri bi yam god biidi kunarupari. Augunai da touna inawaiyanem na iniwiiteda, da getana rabobona.”

⁷Wasina bi waga bagibagi damdi sivisiya kabivivirana siwona bo, “Kokayo aki-mama wiirekwa tana bera bi akovina tanakabi da iyabo mmko berana berokirakiina wawuna inakabi.” Na toudi wiirekwina sibera na iviyeveveyana da wawayina na Jona. ⁸Na siwoneni bo, “Tam kuwonemii! Iyabo mmko wawuna inakawari? Yam bagibagi awaki mma? Mema kupiika? Yam kubura meme? Bi kam dam awaki?”

⁹Wasina bi Jona iwona bo, “Tagu na Hibru wawaya, bi Yawe God akabekabepepi, God abame makamakena, iyabo yegii da tanawa kakanana iberana.”

¹⁰Bi gegha da Jona raghani katamane waga bagibagi damdi iwonedi da touna iyimatipo da Yawe God gwabinama iyaverataveyana, na raghanina yana wona-bodeyana siwaiyaneni na toudi sinaghara kirakii, na siwoneni bo, “Tam parapa bera berokirakiina kubera!” ¹¹Bi yanununa patana iyimaragata kamokamogha na waga bagibagi damdi sivitarakiyaneni bo, “Awaki kana bera tam biidi da mmko bogibogina kana kawarawiidouvi?”

¹²Na Jona iwona bo, “Akovi da noko tagu yagu kerere na mmko bogibogina berona yarurouvimi, na kokabigu bi yegiiye kovitavenayowoyegu, na ininighorovi.”

¹³ Bi waga bagibagi damdi geyadi kayowana da Jona yegiiye siyitavenayowoyeni, na siwoye wiimaragata da wagana siyakabi siyaveramagha kayetanave, bi gerubana siyaberana basuna yanununa patana iyiimaragata kamokamogha. ¹⁴ Na sirukwatu Yawe God biidi siwona bo, “O Yawe God, kiibabiim gekunaberamii da mmko tomoyina kiiravine kana rabobona. Gekuniwawumii da mmko tomoyina miisena kaya kasukasunuyina. Yam basuna miisena kiiravine na mmko bogibogina kudaru touna debane.”

¹⁵ Wasina bi waga bagibagi damdi siviisiya ikovi, na Jona sikabi da yegiiye sivitavenayowoyeni, na yaininagha yanununa iviraborabobo! ¹⁶ Raghanina waga bagibagi damdi mmko sikita, na Yawe God sinagharena kirakiyeni, noko kiiravine suwara sigabuna God biidi bi kate wiisuwona sibera touna biidi.

¹⁷ Bi gegha da Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana ghamana ipiika, bi raghanina Jona yegiiye siyitavenayowoyeni na ivitonani, da gabudara aroba bi nubabasu aroba na noko ighanina kamokamone imakae.

Jona yana pari Yawe God biidi

2 Raghanina Jona patana noko ighanina kamone na Yawe yana God biidi irupari.

² Iwona bo,

“O Yawe God, yagu nuwabero ghamana kamone bi tam biidi arukwatu, na kuwonabodegu.

Bi wawaya raborabobodi yadi kubura kamonakinama wiiwiita kiiravine adou na tam kuwaiyanegu.

³ Tam boga dumadumaye kuvitavenayowoyegu, da ayowogha anagho dibune,

meme yegii yana maragata tupana ivikenaviviregu,

bi yam yabarata ghamanakidi tupadi na debaguve siyatamotamo gawowora.

⁴ Tagu anoghosi da ware gwabimma kudarutavegu,

bi gegha, akovi da kate yam Bare Kabikabikuwayina anakitamayeni.

⁵ Bi yegii isowomumugu da gerubana yawiigu ayatavenina,

bi boga dumaduma ivikenaviviregu,

da watawata gayamigu siviruvivireni.

⁶ Tagu ayori ayowogha koya kaye parapine.

Bi noko kuburine avibiwa kabikabi wawayina,

noko gawarine na matamketa gudu makewaghawaghasina.

Bi gegha da tam, Yawe yagu God kuviyawiigu,

da noko doguna wautapunama yawayawiigu bi kukabiwiiiveramayigu.

⁷ Bi raghanina ayaparoparoro,

na Yawe God anoghosim,

da arupari tam biidi,

bi yam Bare Kabikabikuwayine kuwaiyanegu.

⁸ Nokodi iiyawogha god wiiwiiyaba sapeepetedi,

na yam nuwamonika simiiri kubuteni.

⁹ Bi kiiraviguve, na tam anakabepepim;

tagu na tam anasuarim,

bi avisuwona da nokodi sawara ayabera tam biidi na anabera.

Yawe God, tam kawagha kuviyawiigu.”

¹⁰Raghanina gabudara viya sikovi, na Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana, Jona kikire tepaye iguruwiitaveni.

Jona, Yawe God ikabisisireni

3 Wasina bi Yawe God yana sisiya idaru mayeni Jona biidi. ²Iwona bo, “Kabununagha bi kunagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninive, da name nokodi wawaya mmko sisiyina averem na kunawonedi.”

³Na Jona, Yawe God yana sisiya ikabisisireni, da ikabununagha bi inagho Ninive kwanatune. Kwanatuna na iragata kirakii, bi wawaya tana memeda iyapepewa rughuwoneni, na gabudara aroba bi iyikovi. ⁴Wasina bi Jona irughu kwanatune da gabudara tanagha iyapepewa pom na wawaya biiyadi iyadimadima bo, “Raghanina gabudara 40 sinakovi muridiye, na Ninive sinibero.” ⁵Wasina bi Ninive damdi God yana sisiya sivitumaghaneni, nokodi damdi na: wawaya kiikiwawodi bi iyowogha inagho wawaya wota tupadi, sivinuwanoghonoghota da kam siyiya, bi gara imimona siberana sivyagha, nokona iyiveveyana da toudi yadi bera berobrodima simiiri karon.

⁶Raghanina Ninive kana kiiwawo warana iwaiyaneni, na yana kiiwawo abamaka-makenama igeghomiiri da yana wiibadana garadi ikabitavetaveyana, bi wasadina gara imimonama sibera na iviyagha, bi yapukare ribana imakeyarayi, noko iyiveveyana da touna ivinuwapoya. ⁷Wasina bi sisiya bagibagina iwonataveni Ninive damdi tupadi biiyadi iwona bo,

“Mmko sisiyina na tagu yami kiiwawo da yagu babada gwabimiima. Tami tupami, bi yami ribiribi ghamaghamadi da gisigisidi yawata geawaki konakam bo konaniunana. ⁸Wawaya tupami da ribiribi tupadi, na gara imimodi siberana toudima sinikasibabara. Bi wawaya tupadi nuwanuwadi toradima God biidi sinarupari bi tupadi yadi bera berobrodi sinamiiri kubutedi da bera kayotirana beradi sinakabitoura. ⁹Getayakovina, augunai da God noghota inawamiri na yana nuwapughu ghamana inakabitore na getana rabobona.”

¹⁰Wasina bi raghanina God nokodi sawara sibera ikitadi bi yadi keda berobrodima simiiri wamira, na yana noghota iwamiri da geiyiberodina ware iwonana naboni.

Jona yana nuwapughu bi God yana kayowiiyayeyana

4 Bi Jona ivinuwapoya kirakii da God nokodi wawaya geiyiberodi na nuwanuwana ipughu. ²^aNa irupari bo, “O Yawe God, raghanina tagu patana yagu kubura kamone, na awona da mmko iyatubugha, noko kiiravine tagu akabununagha bi avera ayanono Tasis kwanatune. Tagu akovi da tam na kayowiiyayeyana da wiinuwanagheyana kana God, genuwanuwam iyapughupughu yaininagha bi yam nuwamonika na makewaghawaghasina, bi gegha da yam noghota kuwamiri da wawaya gekuyakasiwiiberodina. ³^bNa noko kiiravine geyagu wiina da anamakena. Yawe God imiise kirakii da tagu ayarabobo, na yagu yawa kabitaveni.”

⁴Bi gegha da Yawe God iwonabodeyana bo, “Gegha iyamiise da mmko berana kiiravine nuwanuwam iyapughuna.”

⁵ Wasina bi Jona noko kwanatune raghani matana yana nawae ikanibutaveni in-
agho da yobe ibera bi rogune imakeyowogha, da iyikoyakoyagha bi iyakita da awaki
iyatubugha Ninive kwanatuna biidi. ⁶ Wasina bi Yawe God ibera da kii gisina nama
igogo, bi igogo igae da iruragharagha na Jona sirogutawani da gabudara gwabi-
nama kiirogu ivereni. Mmko ibera na Jona sinina isisira, bi ivinuwamiise kirakii
basuna noko kiina kiiravine.

⁷ Bi gegha, raghani ibori na God gamone na puwari kiina sunagha rughuwo-
neni na yivivi. ⁸ Raghanina gabudara igae, na God ibera da yanunu muyamuyana
raghani matanama ivera na gabudara Jona gayamina irarayi da pinimina bi iya-
paroro. Touna yana kayowana da iyarabobo na iwona bo, “Geyagukayowana da
anamakena, iyamiise kirakii da ayarabobo.”

⁹ Wasina bi God, Jona iwoneni bo, “Gegha iyamiise da tam mmko kiina kiiravine
parapa nuwanuwam inapughuna.”

Na Jona iwona bo, “Bada, tagu nuwanuwagu ipughu kirakii noko kiiravine
akayokayoveni da anarabobo!”

¹⁰ Bi gegha, Yawe God iwona bo, “Mmko kiina nubabasu tanagha kamone igogo
bi raghani ibori na bada irabobo, tam gekuyakoyayi bo gekuyabera da iyagogo, bi
gegha da irabobona kwiinuwapoyeni. ¹¹ Bi kwanatu ghamana Ninive noghosina, na
noko imiise tagu parapa iinuwanuwaghaneni basuna nama na wawaya yadi koroto
naboni 120,000 bi nabo, toudi iiyawogha na gesiyakovi da bera miisedi mebo bi
bera berodi mebo, bi kate ribiribi peyaridi nama kamone samakamake!”

God Warana Miisena Mak Igirumi

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana girumina dagudaguna. Wawaya iyyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawonedana bi taparoro dagudaguna babadidi tupadi sinoghosi da Mak igirumi. Mak na gegha Yesu kana kiviivina yadi twelve bi kamodiye tana bi akowa damdi korotodi sigeruwana da touna Pita yawata Rounne simakae na Pita igeghomiiri da Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana waragututudi peyaridi Mak iwoneni. Na Mak nokodi waragututudi igiruma da wiigeruwana damdi Rounne siyakovi da Yesu na iyyabo bi awaki ibera.

Sisiya dagudaguna mmko bukana kamone yawonewoneda da “Yesu Keriso, God natuna warana miisena.” Mmko bukana kamone takita da Yesu maragata gwabine da bera iberana. Mmko takita na raghanina wawaya yiyevevedina, kanuma beroberodi wawaya gwabidima yarukwawina, wawaya gubagubadi yiyawiidi da yadi berona yanoghotatavedi. Mak na Yesu yana bagibagi kiiravine igiruma kirakii, bi gegha yana wiiyeveveyana kiiravine iyagiruma kirakiina. Yiyeveveda da metagha Yesu korosiye irabobo da wawaya tupadi iyyawiidi bi metagha God raboboma ikabiwiigeghomiiri.

Jon Babataito idima

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jhn 1:19-28

1 Yesu Keriso, God natuna, warana miisena mma naboni yadagudaguni. ² Naghove waghata **peroveta** Aisaiya yana buka kamone igiruma da God ivisiya iwona bo,

“Kowaiyana! Yagu sawariyonayona anawonataveni naghomiye ininagho da touna yami keda inagigiri.

³ “Wawaya mayabe yakwatukwatu yawonawona bo, “Tami Bada kiiravine kokabunagha, bi yana keda kovirotomani da inapepewa.”

⁴ Wasina bi Jon ipiika, mayabe wawaya iyabaabataitodi bi God warana iyadimedimene iyawonewonedi bo, “Yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuamira da God yami tamumu inanoghotatavedi, bi konababataito na inimatakira da yami beronama kotubuamira.” ⁵ Wawaya Jiudiya da Jerusalem kamodima sikanibu Jon siyawaiyaneni. Yadi bera beroberodi siyimaghamaghatara bi Jon iyabaabataitodi Jordan rarimine.

⁶ Jon kana kwama na, ribiribi kana waghawagha kamel ghunighuninama ibera bi iyakotekoteni, bi kana kiide na ribiribi bekanama ibera bi borine iviruvivireni. Bi nonowa kana kam na ghuro da manigewa. ⁷ Wasina, Jon nonowa iyisisiya bo, “Yagu maragata igisi. Wawaya muriguve yapiipiika na, touna yana maragata iragata kirakii. Tagu gegha kiimatanigu da anawasikuwaya bi kayena kana tourababara ura-

vidi ayarupama. ⁸Tagu rarimama abaabataitomi bi touna Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.”

Jon, Yesu ibabataitoni

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹Noko raghanine Yesu Galili kubure Nasaret meyagiina ikuyoveni ipiika Jon biidi, bi Jon Jordan rarimine Yesu ibabataitoni. ¹⁰Bi Yesu rarimama iyageegeena, ikitada abama itamotatara bi Kanuma Kabikabikuwayina, ayabo mayimayiyina iyayoyo touna biidi. ¹¹^dBi God gamona abame iwona bo, “Tam na tagu natugu, iinuwuyunem, bi tamve iinuwamiise.”

Seitan, Yesu iruyaghani

Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

¹²Yaininagha Kanuma Kabikabikuwayina Yesu ivipora ikanibu mayabe. ¹³Bi gabudara 40 Yesu mayabe iyamakamake na **Seitan** iyaruruyaghani da ware iyibekuni. Bi touna ribiribi dipa yawata siyamakamake, bi God yana aneyaneya sikoyayi.

Yesu, wanowanota damdi ruwamaruwa ikwatuvedi

Mat 4:12-22

¹⁴Herod, Jon irubiiveni murine na, Yesu inagho Galili kubure God Warana Miisena iyadimedimeni wawaya biiyadi.^e ¹⁵Nonowa iyisisiya bo, “God yana raghani nada ipiika! God yawa woune yana wawaya inibadedi na inoratu. Yami bera beroberodima kotubuamira bi Warana Miisena konigeruveni.”

¹⁶Bi raghani tana Galili sawana ririnagha ipepewa iyanono, da wanowanota wawayidi yadi bata ikitadi, Saimon da tiinaru Andru teya, sawae sewari siyitavenayowoyeni. ¹⁷Na iwonedo bo, “Kopiika, kokivinigu. Bi aniyevevemi da wawaya konakonadi da tagu sinigeruvegu, metagha ighana sewarima kokonakonadi na naboni.”

¹⁸Wasina bi, yaininagha yadi sewari sikuyowana bi sikivini.

¹⁹Bi kikiragha sinagho gerabarabana bi Zebedi natunatuna, Jemes da Jon yadi waga kamone sewari siyataratara bodaboda na ikitadi. ²⁰Bi yaininagha ikwatuvedi, “Kokivinigu.” Wasina bi, tamadinaki da yana bagibagi damdi waga kamone sikuyovedi bi Yesu sikivini.

Yesu, Kanuma berona ivikanibuveni

Luk 4:31-37

²¹Wasina, Yesu kana kivikivina teya Kaponiyam kwanatune siverakanibu, bi **wi-iyawitaveyana gabudarine** na irughu **kabepepa barene** God warana wiiyeveveyana idaguni. ²²Wawaya yana wiiyeveveyana sivosokoveni, basuna touna iyiyavevedi na ere maragasina, gegha gwara wiiyeveveyana damdi naboni.*

²³Wasina, bi kabepepa barena kamone iyiyaveveyana, na tomogha kanuma berona itowatawani na irukwatu ²⁴iyawonawona bo, “Awaki toumii biidi kun-

***1:22** Naghove waghata, God yana gwara Mosis ivereni da Israel damdi siyakabisisireni.

^d**1:11** Gen 22:2; Isa 42:1; Mrk 9:7 ^e**1:14** Mrk 6:14-29

abera, Yesu, Nasaret tomogha? Bo kupiika toumii kunakasiwiiberomii? Akovi da tam iiyabo, tam na God yana Wiivinevinegha Kabikabikuwayina tana.”

²⁵ Bi Yesu iwonatagureni, iwona bo, “Kuviraborabobo, tomogha kuyoveni!”
²⁶ Wasina, kanuma berona tomogha inuke kirakiiyeni, bi irakapara da ghamana bi ivikanibutaveni.

²⁷ Bi wawaya tupadi sivisokovena kirakiiyeni bi toudimani siyisisiya vivirana siyawonawona bo, “Mmko kokita? Mmkona wiiyeveveyana wouna ere maragasina. Mmko tomyina maragata gwabine na kanuma beroberodi yawonedi na sakabisireni.” ²⁸ Yaininagha Yesu warana, Galili kuburina tupane wawaya siwiwarerebeni.

Yesu, wawaya korotodi iviyawiidi

Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Bi yaininagha Yesu kana kivikivina teya **kabepepa barena** sikuyoveni sinagho Saimon da Andru yadi bareye bi Jemes da Jon yawata sivitugwagwaridi. ³⁰ Saimon rawananaki wasikena igubaga, sinina imuyamuya kirakii kepane iyakenakena, bi rotomanina Yesu siwoneni da touna metagha. ³¹ Irughu touna biidi, imana ikabi bi itainawiigehomiiri. Yaininagha sinimuyamuya wasike ikuyoveni bi igeghomiiri da ikoyagha yaporidi.

³² Gabudara iyowogha bi muriye ravidine, wawaya turadi gubagubagidi da iiyawogha kanuma beroberodi sitowatawanidi na korotodi sipiikedi Yesu biidi.[†] ³³ Bi kate wawaya tupadi noko kwanatune bare naghone sivitaghomidi. ³⁴ Bi wawaya korotodi gubagegubage iviyawiidi, bi kanuma beroberodi wawaya gwabidima ivikanibuvedi. Bi kanuma beroberodi sakovi da touna iiyabo na iwonedi bo, “Gegha konimaghamaghatara da tagu God natuna.”[‡]

Yesu, Galiline idima

Luk 4:42-44

³⁵ Raghani kana didiguba iyoghoyeni, na Yesu igeghomiiri, bare ikuyoveni bi inagho kubura nighorovine meme wawaya gegha na God biidi iyarurupari. ³⁶ Bi muriye Saimon turaturana teya sikanibu siyininoyeni. ³⁷ Bi sibanani na siwoneni bo, “Wawaya korotodi sitarakiiyanem.”

³⁸ Iwonabodedi, bo “Tana nagho meygii mududi mma riridae, bi God warana toudi biidi bada anadimeni. Touna kiiravine apiika.” ³⁹ Wasina, Galili kuburina iverabouni God warana **kabepepa baredigha** iyarerereyi bi wawaya gwabidima kanuma beroberodi iyikanibuwana.

[†]**1:32** Jius yadi wiiyawiitaveyana gabudarina na Fraide ravidie yadaguni da yanagho Satade ravidie yakovi.

[‡]**1:34** Yesu yakovi da kanuma beroberodi iyiwaghasinedi da toudi siyawona da touna God yana wiivinevinegha tana na wawaya siyabera towoyi bi siyakabi wiimiiri da wiiyogha badana iyinaghovedina naboni.

Yesu, tomogha iviyawiini

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Raghani tana tomogha sinine gubaga korekore ikabi, na ipiika Yesu biidi bi ivituwapore oghogheyana bi ivipepeyana iwona bo, “Kunawiini tagu wiiyawiguna, rubana kunimiiseyegu.”[¶]

⁴¹ Wasina bi, Yesu tomoyina ikita na nuwanuwana ivisi da ivikanighughuveni, na imana ikoghasi da ikabitowoyi bi iwona bo, “Wasina akayokayoveni da aniyawim. Yam berona avikovini.” ⁴² Bi yaininagha gubaga tomogha gwabine ikovi bi touna iyawamagha. ⁴³ Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonawiiyoyowaneni bi iviporani, iwona bo, ⁴⁴ “Wasina, kunagho. Wawaya getagu kiiraviguve kunawonedina. Rotomanina kunagho da **prist** biidi, bi kunidebena mayem. Bi Mosis yana gwara nunune kunasuwara bi noko iniyevevedi da tamna kuyawa.”[§]

⁴⁵ Bi gegha, tomogha ivisuwiibogae wawaya korotodi biiyadi iyisisiya awaki touna biidi itubughana, bi kubura tupana warana iyarererei. Wasina noko kiiravine gerubana da Yesu debagha kwanatu kamodiye iyarughuna, bi kubura makewapawapadiye iyamakamake. Bi wawaya kubura tupadima toudimani siyapiipiika touna biidi.

Yesu, tomogha digadigana iviyawiini

Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

2 Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma. Bi gabudara viya sikovi murine, na wawaya siwaiyana da touna bareye na ² koroto sivitaghomidi name, da getana gawara bare kamone iyamakamakena, kate matamketa naghone teya. Bi God warana toudi biidi iyadimedimeni. ³ Bi wawaya ruwamaruwa sipiika touna biidi, tomogha imana da kayena raborabobodi ritoma sikawari. ⁴ Bi wawaya sikoroto kirakii da simiiri babaridi, na gerubana tomoyina siyapiikeni Yesu biidi. Na toudi maghatate teteboruborugha sigae bare kubune, bi katovina muduna sikabitave-taveyana, meme rogune Yesu iyamiimirina. Wasina bi, bare kubuve bonagha sibera ikovina, tomogha ere ritona sivionayi iyowogha naghone. ⁵ Wasina bi, yadi wiitumaghana ikita, na tomoyina iwoneni bo, “Natugu, yam berona anoghotataveni, bi God kate gegha aro inaverem.”

⁶ Nama God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi siyamakamake. Na toudimani nuwanuwadiyena naboni siyanuwanuwagiura, ⁷ “God touna kawagha bera beroberodi yanoghotataveyana. Awaki biidi mmko tomoyina naboni yisisiya? Touna God yigiboyi, yawonawona da God teya sivikoupopo.”

⁸ Yaininagha Yesu nuwanuwana kamone damina ikabi, bi iyakovi da toudi awaki siyanoghonoghosi, na iwonedo bo, “Awaki kiiravine nuwanuwamiye naboni konuwanuwagiura?” ⁹ Meko sisiyina gegha iyapiropirona, tomogha imana da kayena

[¶]**1:40** Jius yada gwara nununena, wawaya iiyabo gubaga berona sinine na touna dadabuna bi gegha Jiu wawaya. Toudi gegha siyiwaghasinedi da wawaya sinidi gubagubagidi siyakabikabi towotowoghana. Wawaya dadabudi na gegha siyiwaghasinedi da pari barene siyakabepepa bo meygai kamone siyamake. Noko biidi wawaya dadabuna touna yayawa magha, bi God yiwaghasineni da wawaya teya sinamake bi pari barene sinakabepepa.

[§]**1:44** Prist touna inisuwona da tomogha kana gubaga yakovi.

raborabobona tanawoneni bo, ‘Yam tamumu anoghotataveni,’ bo tanawona bo, ‘Geghomiiri yam kepana kabi bi kunapepewa?’¹⁰ Noko biidi bera tana anabera da tami konakovi da God, yana **Wiisuwona Tomoyina** maragata iveregu, da bera beroderodi ananoghotatavedi bi kate wawaya mmko kuburine aniyawidi.” Wasina bi tomoyina iwoneni bo,¹¹ “Awona, geghomiiri, yam kepana kabi bi kunagho bareye.”¹² Wasina, bi wawaya tupadi siyakitakita bi tomoyina igeghomiiri, bi yaininagha yana kepana ikawari bi ikanibutaveyana. Tupadi siviokoveni bi God sikabepepi, bi siyawonawona bo, “Gegha meme bera naboni kayakitana.”

Yesu, Livai Ivineyi

¹³ Yesu Kaponiyam kwanatuna ikuyovena mayeni bi kana kivikivina teya Galili sawana ririnagha sipepewa siyanono. Na koroto ghamana sipiika touna biidi, bi God warana iviyevededi.¹⁴ Ipepewa inagho gerabarabana, bi Livai ikita, touna Arupiyas natuna. Yana bagibagi barene iyamakamake, bi teks iyayuyuna. Yesu iwoneni bo, “Kivinigu da kagu kivikivina.” Wasina igeghomiiri bi inagho da ikivini.

¹⁵ Muriyena, Livai yana bareye kamkena iyakamkam. Teks yuyuna da wawaya berodi korotodi na Yesu siyakivikivini nabo bi mabo, bi Yesu da kana kivikivina teya yawata siyakamkam.^{**}¹⁶ God yana gwara kana wiyeveveyana damdi na toudi **Perisis** yadi wawaya mududi noko berana sikita. Bi Yesu sikita teks yuyuna da wawaya berodi yawata siyakamkam, na kana kivikivina siwonedni bo, “Awaki biidi teks yuyouna da wawaya beroderodi teya sakamkam?”

¹⁷ Yesu iwaiyana bi muriye, iwonedni bo, “Wawaya yawayawiidi na gedokta siyakayokayoveni. Gegha, gubagubagidi toudi dokta sakayoveni.” Bi iwona bo, “Apiika na gewawaya miisedi anakwatuvedina, bi apiika iiyawogha bera berodi saberaberana anakwatuvededi.”

Bera katamanidi da wiyeveveyana woudi

¹⁸ Gabudara tana, Jon **Babataito** kana kivikivina da **Perisis** mududi kam siyiya. Wawaya mududi sipiika Yesu biidi bi siwoneni bo, “Jon kana kivikivina da Perisis kadi kivikivina siyiya, kam gesiyakamkamna. Awaki kiiravine kam kivikivina patana sakamkam?”

¹⁹ Bi Yesu iwonedni bo, “Memeda tomogha wasike yarawarawayi, na turaturana gekamsiniya memeda touna patana yawatana, bo? Gegha. Touna yawatana, kam gesiniyana basuna toudi sinuwamiise patapata.²⁰ Bi raghani murine, kana aviya sinakabitavenina. Nokodi raghanidiye, na toudi kam siniya, basuna toudi sinuwapoya.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Sawara wouna apiikeni, da gegha yami kiki yawata inikoupopoveni. Gegha iiyabo kwama wouna pinimina iyakabi da kwama katanine iyatupaghiri. Bi naboni inaberana, muriye inarubotona kwama pinimina inatapikokoma na kwama wouna pinimina inatamogosiira da kwama katamanina inagosiri, na bonayina inaragata kamokamogha.²² Naboni bada, gegha iiyabo wain wouna iyiviwayi wain kadi kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima saberana kata-

****2:15** Mosis, God yana gwara igirumi, da Perisis mmkodi gwaradi sakabi sisirena yaporidi. Toudi bada Jius yadi kiki mududi sakabi sisirena yaporidi. Siwona da wawaya iiyawogha mmkodi gwara gegha siyakabikabi sisireyana yapora, na toudi wawaya berodi.

manidi kamodiye. Inaberana, noko wain iniposi da kabikabiwiitaghoma inatamobewara, basuna gerubana inakasiironi, raghanine wain inapuro bi inaruruwana. Noko kiiravine wain da kabikabiwiitaghoma iniberodi. Gegha, wawaya na wain wouna, kabikabiwiitaghoma woune siniwagha na inakasiironi.”

Yesu na Wiyawiitaveyana Gabudarina kana Bada

²³ **Wiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu kana kivikivina yawata wit kwabuna kamonagha sirughuwona. Bi toudi siyanono, na kana kivikivina wit kamdi siya-punepuneka kam biidi. ²⁴ **Perisis** mududi sikitadi noko berana siyaberabera, na Yesu siwoneni bo, “Kita, kwakovi da God yana gwara yigesa, da wiyawiitaveyana gabudarine bagibagi gegha. Bi awaki biidi sabagibagi?”

²⁵ Yesu iwonabodedi bo, “Buka kamone sigiruma da awaki Deivid ibera kam ikayovenina, touna yana wawaya teya vitonana sirabobona. Tami waragututuna kokabiyavi bo, bi awaki kiiravine yana basuna gekoyanoghonoghosina? ²⁶ Deivid irughu God yana bareye bred kiiravine. Abiyata, touna **prist** kiikiiwawona yana gabudare, bi nokodi bred nada God biidi isuwara. Prist wiibadadi toudi kawagha nokodi bred sakamkam, bi Deivid bred mududi ikam, bi yana wawaya mududi iveredi.” ²⁷ Yesu iwonena mayedi bo, “God wiyawiitaveyana gabudarina itore, na wawaya kiiravidiye da iniwiitedi, gegha wawaya iyaberadi da wiyawiitaveyana gabudarina kiiravine siyiwiitenina. ²⁸ Noko biidi, God yana **Wiisuwona Tomoyina**, na tagu wiyawiitaveyana gabudarina kana Bada.”

Yesu, tomogha ima raborabobona iviyawiini

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

3 **Wiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu iveramagha irughu **kabepepa barene** bi tomogha imana raborabobona ikita nama iyamakamake. ² Na **Perisis** yadi kayowana da siyiawuni na siyaruruwiitenedi bi siyakita da noko tomoyina iyiyawini wiyawiitaveyana gabudarine. ³ Bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Piika, wawaya naghodiye kunamiiri.” ⁴ Bi kate nokodi wawaya ivitarakiyanedi iwona bo, “Meko sirana imiise wiyawiitaveyana gabudarine: Miisena tana bera bo berona tana bera? Tani yawa bo tanakasunugha?” Bi getana iyabo iyawonabodenina. ⁵ Na Yesu nuwanuwana ipughu bi ikita wiiveravera. Toudi tainadi sikuru na touna iv-inuwapoya na tomogha imana raborabobona iwoneni, “Imam kuroroni inakanibu.” Na imana ikoghasi ikanibu na iyawa.

⁶ Wasina, Perisis yaininagha sikuyoveni bi sinagho kiiwawo Herod turaturana^{††} biiyadi bi keda sivinogha da metagha Yesu siyiraboboni.

Yesu, koroto ghamana sikivini

⁷⁻⁸ Wasina bi, Yesu kana kivikivina yawata siveramagha sawa kikirine, na Galil-ima koroto ghamana sikivini sinagho. Wawaya korotodi siwaiyana da **berakay-**

^{††}**3:6** *Herodiyans* Herod turaturana toudi Jius damdi, bi Roume tamudu damdi yawata siyisisiya bi siyabagibagi, kiiwawo Herod (Herod Antipas) yana wiibadana roguna. Na Jius da Perisis siyanoghonoghotu bi siyigeruwana da toudi wawayidi, (Herodiyans) Herod turaturana na yadi kubura siyavereveyana.

owiiwiiyaka iyaberabera, na wawaya Jiudiyama, Jerusalemma, Idumeyama, bi kwanatu mududi Jodan rarimina nawane bi Taya da Saidon kwanatudi riridigha tupadi sipiika. ⁹⁻¹⁰Wawaya korotodi nada iviyawii, na gubagubagidi mududi siyibusura da yadi wiina Yesu siyakabitowoi. Na kana kivikivina iwonedni da waga tana sinakabigubeni touna kiiravine, da gewawaya sinagwagwarina. ¹¹Raghanine kanuma beroberodi wawaya siyibadedi bi sikita, na naghone sivituwapore oghogheyana bi sirakapara, “Tamna God natuna!” ¹²Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonedni da gegha siyisisiya da touna iiyabo.

Yesu, apasol ivineyidi

Mat 10:14; Luk 6:12-16

¹³Yesu koyae igae bi tomotomogha ikayovedina ikwatuvedni, sipiika touna biidi. ¹⁴Bi tomotomogha yadi twelve ivineyidi da touna teya siyamakae bi siyapepewa na ikwatuvedni toudi **apasol**. Bi iwonedni bo, “Yagu wiina da yawata tana makae, bi raghani murine aniporami konakanibu da wawaya biidi wonagu koniwara-reerebeni.” ¹⁵Bi maragata iveredi da kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyikanibuvendi. ¹⁶Nokodi yadi twelve ivinegha na kadi waghawagha mma naboni: Saimon (Yesu, iviwaghawaghayeni da Pita),^{‡‡}

¹⁷Zebedi natunatuna Jemes da tiinaru Jon, Yesu iviwaghawaghayedi Boaneges (yana basuna warikayakeya natunatuna),

¹⁸Andru,

Piripo,

Batoromiu,

Matiu,

Tomas,

Jemes, Arupiyas natuna,

Taidiyas,

Saimon touna Zelot wawaya^{¶¶}

¹⁹bi Jiudas Iskariyot (touna ivikedawaga da Yesu sinaburavi).

Wawaya siwona da Yesu yana maragata na Seitan gwabinama ipiika

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰Yesu yana **apasol** yawata sinagho bare tane bi koroto ghamana bada siriyena mayeni, na gerubana da siyakam. ²¹Yana rakaraka noko sisiyina siwaiyaneni na siwona bo, “Touna ineghanegha,” bi muriye na sipiika da siyarutayini.

²²God yana gwara Mosis iverenina kana wiiveveveyana damdi, mududi Jerusalemma siyowogha bi siwona bo, “Belsabub, touna na kanuma beroberodi kadi bada ghamana na Yesu yibadeni! Bi touna yana maragate na Yesu kanuma beroberodi yikanibuvendi.”

²³Wasina bi, Yesu, gwara kana wiiveveveyana damdi ikwatuvedni bi mi-bama iwonedni bo, “Metagha bi **Seitan** inageghomiiri da Seitan inikanibuveni?”

‡‡3:16 Pita yana basuna *akima*.

¶¶3:18 Zelot yana basuna, wawaya ribana mududi yadi kayowa na da Roume babada yawata siyiaviya.

²⁴Memeda kwanatu tana inarutotoni damvedamve bi toudi siyogha vivirana, na noko kwanatuna gegha inamiiri wiimaragatana. ²⁵Bi rakaraka tana yayarayi da damvedamve, bi toudi siyogha vivirana, na noko rakarakana gegha inamiiri wiimaragatana. ²⁶Bi wasina, memeda Seitan yana dam inayarayi bi siniyogha na gesinamakena bi toudi sinaroukwa. ²⁷Seitan kana miiba waragututuna tana mma: Getana iyyabo rubana tomogha maragasina yana bareye inarughu da yana sawara inayapina, da dagudagunena noko tomoyina inaghira tawatawani, bi muriye na yana bareye inayapi. ²⁸God wawaya bera berodi sabera bi kate siwaghawagha beroveni na tupadi inanoghotatavedi. ²⁹Bi iyyabo Kanuma Kabikabikuwayina iniwaghawagha beroveni, na God noko berona gegha inanoghotatavenina, bi yana berona inamakewaghata.” ³⁰Yesu naboni iyisisiya na basuna Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate kanuma beroberodi iyikanibuedi, bi toudi Kanuma Kabikabikuwayina siyiwaghawagha beroveni siyawonawona bo, “Touna kanuma berona itowatawani.”

Yesu yana rakaraka waghata

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹Yesu sinananaki da warewaresina siverakanibu, bi maghatare siyamiimiiri, na wawaya tana sivipora da touna iyawoneni. ³²Koroto ghamana sigwagwari siyamakamake, na nokodi wawayidi mududi siwoneni bo, “Sinamnaki da warewaresim maghatare sakayokayovem.”

³³Bi iwonabodedi bo, “Sinagunaki iyyabo, bi warewaresigu iyyawogha?” ³⁴Wasina, ikita wiipatedi da nokodi wawaya simakegwagwari na iwonedni bo, “Kowaiyana! Mmkodi na sinagunaki bi warewaresigu! ³⁵Iyyabo God yana wiina inabera na touna waresigu, nughuguru bi sinagunaki.”

Tanawa ruwamaruwa miibidi

4 Yesu Galili sawane^{§§} wiiyeveveyana idagu mayeni. Wawaya korotodi sinagho iyisisiyana na siyawaiwaiyana, sikoroto kirakii, na touna wagae igeru bi imakekira bi wawaya rarima ririne siyamiimiiri. ²Miiba sisiyidi ivisisiya, bera peyaridi iyievevedi. Miiba sisiyidi iwonedni bo, ³“Mmko kowaiyaneni, tomogha tana kana tarana kamone tanawa iroveni, bi pei ivirubusareni. ⁴Pei mududi keda ririne siririgha, na manu sipiika sikam. ⁵Pei mududi tanawa akakimine siririgha, meme dobodobo gegha ghamana, na nokodi pei sirugogo yaininagha, ⁶bi ramramdi gesiyayowogha kirakii, na raghanina gabudara igae bi irarayidi, na gogodi sivivi. ⁷Pei mududi dinamona iyiyodi kamodiye siririgha, bi sigogo sigae na pei sirogutawanidi na gesiyuwaghana. ⁸Bi pei mududi tanawa miisene siririgha, na sigogo yapora kiidi mududi sitaveyana na 30, mududi 60 bi mududi 100.” ⁹Bi iwonedni bo, “Memeda ere tainamina, awaki awonemina kowaiyana.”

^{§§}**4:1** Galili sawana na kana kita ware boga tarakibubuna. Wawaya wagagha debane siwagawaga bi kate ighana saburaburawa, bi gegha da noko rarima wota gegha yegii.

Yesu yana wiimiiba basuna awaki

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ Noko murine Yesu kana kivikivina yadi twelve da wawaya mududi miiba kiiravidiye sivitarakiyana.

¹¹ Iwonabodedi bo, “Tami avineyimi na sisiya kowoyidi anawonemi da metagha God wawaya keda wone inibadedi, bi maghatara damdi geanawonena yaporidina, bi miibama anawonedi. ¹² Anabera da God yana *peroveta* naghove waghata igirumina inarumaghatara.

‘Patana sinakitakitawiivera
bi gerubana sinakitana,
bi sinawaiwaiyana
bi gesinakovina,
kate bi sinamake karon,
na yadi beronama ananoghotatavedi.’”

Tanawa ruwamaruwa miibina yana basuna

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Yesu ivitarakiyanedi bo, “Tami mmko miibina yana basuna kwakovi? Metagha, bi, tami miiba mududi gekoyakakowana? ¹⁴ Upi tomoyina pei yirubusarenina, bi wawayina touna God warana wawaya biidi yarererei. ¹⁵ Wawaya mududi na naboni ware pei keda ririne siririghana - sisiya sawaiyana, bi *Seitan* yapiika na sisiyina yakabitaveni. ¹⁶ Wawaya mududi na ware tanawa akakimina naboni - sisiyina nuwamiiseye sawaiyaneni ¹⁷ bi ramramdi gegha, na gesiyamakamake wiigurina. Sisiya kiiravine na, nuwabero bo wiikayotaketowana sapiikana raghani tana sabeku. ¹⁸ Wawaya mududi na ware tanawa meme dinamona iyiyodi sagogona naboni. Mmkodi wawayidi sisiya sawaiyana, ¹⁹ bi yawa nuwapoyina, moura nuwayuyunina mekodi siyabedina, bi kate bera mududi sarughu kuridina sisiya sarogurogo tawanidi na, gegha siyuwuwaghana. ²⁰ Tanawa miisena na naboni ware wawaya sisiya sawaiyana, sakabisisireni na suwagha, mududi 30 mududi 60, bi mududi 100.”

²¹ Yesu iwonededi bo, “Da name meyani wawaya kibe yakabi yapiika dabira kamone bo kenakena kemana rogune yatore? Gegha, kibe na kadi miimiiri debane yatore, ²² noko kiiravine yawa kowoyidi tupadi naboni, na anakabiwiimaghataridi debae, bi bera kasikasitawanidi naboni, na anatatetavedi. ²³ Memeda ere tainamina kowaiyana.”

²⁴ Bi toudi iwonededi bo, “Koviraborabobo bi konuwagiura, kowaiyana wiimasi na tami konakowa kirakii. ²⁵ Yagu sisiya basuna konakovina aniiwitemi da konakowa yapora. Bi iiyawogha gesiyakakovina, akowa gisina gwabidiyena siniwapeni.”

God yana wiibada yagogogo

²⁶ Yesu iwona bo, “Mmko waragututuna, na metagha God yana wawaya inibadedi na yadagudaguni. Tomogha kana tarane pei iwavi. ²⁷ Nubabasuve yakenakena bi gabudare na yabagibagi, na nonowa pei sagogogo, bi tomoyina geiyakakovi da metagha sagogogo. ²⁸ Tanawa touna kawagha yaberana kiidi sagogo, dagudagune,

na sakarapumka da gisidi, bi kiidi saragata, na suwagha sakasiyuyu. ²⁹Uwadi sitora siyamenameni, na tomogha kabipura idaguni.”

³⁰Yesu iwona bo, “Awaki miibidima anawonemi, da metagha God wawaya inibadedi na yadagudaguni? ³¹Noko naboni ware aveya basuna. Bi basuna na igisi kirakii gebasu mududi naboni bi wawaya sawavi, ³²bi yagogo, yaragata kirakii gekiuwa mududi naboni, bi ragharaghana saragata kirakiina rubana da manu kadi kema rogune sinayoghana.”

³³Yesu miiba waragututudi peyaridi mma naboni wawaya iwoned, awaki siwaiyana na rubadiye, bi gesiyawaiyana kamoghana. ³⁴Touna miiba waragututudi kawagha ivisisiya, bi raghanina kana kiviivina yawata na, bera tupana yawonena yaporidi.

Yesu, yanunu maragasina ikabiwiidouvi

³⁵Noko gabudarina, ravidie, Yesu kana kiviivina iwoned bo, “Tana towawona sawa nawane.” ³⁶Touna patana waga, bi sigeru da touna yawata sikabisitowawona. Sitouyana koroto ghamana sikuyovedi, bi waga mududina yawata sinagho. ³⁷Yanunu ghamana iyatapitapi bi yabarata waga iyarurouvi, na rarima waga iyarughurughu. ³⁸Name waga murine na Yesu ivikasepa iyakenakena. Kana kiviivina sikasiwiimataki siwona bo, “Abawiiyeveveyana, touda pinimina bi tana rabobo. Tam noko kwanoghonoghosi bo?”

³⁹Igeghomiiri bi yanunu iwoneni bo, “Kiraborabobo!” Bi yabarata iwoned bo, “Kovinighorowa.” Yanunu ikabitoura na yabarata sivinighorowa. ⁴⁰Bi iwoned bo, “Awaki kiiravine konaghara? Bo gegha koyitumaghaneguna?”

⁴¹Toudi sinaghara kirakii na siwona bo, “Agi mmko awaki tomoyina? Gemeyani wawaya naboni tayakitakitana, iiyabo mmkodi *berakayowiiiyaka* iyaberabberana. Bi maragata gwabine na yanunu da yabarata yawonedi na siraborabobo, bi sikabisisireni!”

Yesu, kanuma beroberodi ivikanibuedi

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

5 Yesu kana kiviivina teya sipiika Galili sawana nawane, Gerasa damdi yadi kubure. ²Bi wagama itarakapoka wota na, tomogha epamana bonayina kamodima ikanibau, meme wawaya raborabobodi siyadogudogudina. Mmko tomoyina kanuma berona iyibadeni, ³⁻⁴getana iiyabo rubana da iyakabiwiipikana raghani ipeyari kayena da imana seinma saghira, bi nonowa seinma sanigori, na nigora yayaragha, na gerubana iiyabo iyanigoratawanina. ⁵Raghani da nubabasu koya boridigha iyapeepewa wapawapa, iyakabikabida bi akimama iyarigharigha mayeni, bi epamana bonayidi kamodiye iyamakamake. ⁶Touna Yesu vimenaki ikita na iverainagho naghone ivituwapore oghogheyana, ⁷⁻⁸bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Kanuma beroberomi kokanibutaveni!”

Bi tomoyina ikabida gwaru, “Yesu, God kiidamo kirakiina natuna! Awaki biidi tagu kwawiiinegu? God waghawaghane, ipepeyana tam biidi, gearo kunavereguna.”

⁹Yesu ivitarakiyaneni bo, “Kam waghawaga iiyabo?”

Iwonabodeni bo, “Toumii kapeyara kirakii, na kagu waghawagha na ‘Yawo.’”¹⁰ Touna patana iyipepeyana tupetupeyana da Yesu kanuma beroberodi noko kuburinama geiyiporatavedi.

¹¹ Bi nama riridiyena waghita yawodi, koya borine siyakamkam, ¹² na kanuma beroberodi Yesu sivibabiini bo, “Waghita biiyadi kuviporami, kanarughu.” ¹³ Ivi-waghasinedi na kanuma beroberodi tomogha sivikanibutaveni bi waghita kamodiye sirughu. Yawo tupana yadi 2,000 tarapakove sivera siyowogha sawa kamone da siniudona.

¹⁴ Waghita kadi bodaboda tomotomoyidi sivera sinagho, da kwanatu ghamana damdi siwoned, bi kate meyagii tupadi riridiye. Wawaya sinagho awaki itubughana siyakita, ¹⁵ bi sipiika Yesu biidina noko tomoyina naghove kanuma beroberodi yawona ikabina sikita. Nama iyamakamake ere tarasowona, bi iyanuwawagiura wiimasi, na toudi sinaghara. ¹⁶ Wawaya iiyawogha sikitana turadi siwoned, da awaki itubugha kanuma beroberodi tomogha siyibadenina da kate waghita biiyadi. ¹⁷ Noko kiiravine Yesu sivibabiini da yadi kubura iyakuyoveni.

¹⁸ Raghanina Yesu wagae iyagerugeru na tomoyina kanuma beroberodi gwabine siyamakamake na, Yesu ivibabiini da yawata siyanagho.

¹⁹ Bi Yesu geiyiwaghasineni, bi iwoneni bo, “Kuveramagha yam rakaraka waghata biiyadi, bi kuwoned, da Bada bera ghamanakina tam kiiravimve ibera, bi metagha touna ivinuwayuyunimna.” ²⁰ Noko kiiravine tomoyina iveramagha kwanatu yadi 10 kamodigha, iyimaghamaghatara awaki Yesu touna biidi ibera, bi tupadi iiyawogha siwaiyana na sinuwagiura kirakii.

Mmko waragututuna kubura tane itubugha meme wawaya na toudi gegha Jius. Touna takovi basuna waghita peyaridi name. Naghove God yana sira Mosis iverenina, iwona da waghita toudi gegha ribiribi miisedina, na Jius gegha waghita siyakabitowogha bo iyuvina siyakanina.

Mmko yawonawona wiiakovida, da awaki biidi Yesu tomogha iwoneni da yana rakaraka iyawonedi awaki God touna biidi ibera. Raghanina Yesu Jius kamodiye na wawaya iwonedi da turaturadi gegha siyawonedi da touna iviyawiidi.

Yesu, Jairas natuna wasike da wasike gubagubagina iviyawiidi

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Yesu wagagha sawa itowawoneni bi ipiika nawane, bi patana kikire na wawaya korotodi sigwagwari. ²² Tomogha tana ipiika touna biidi, kana waghawagha Jairas, bi touna **kabepepa barena** kanakoyakoyagha. Jairas, Yesu ikitana kayene ivituwapore oghogheyana. ²³ Bi kate ivibabiini iwona bo, “Natugu wasike gisina yarab-orabobo, piika da imam debane kunatore da inayawa bi inamakae.” ²⁴ Na Yesu yawata sinagho. Bi wawaya korotodi sikivini, na toudi ririnagha sigwagwari.

²⁵ Wasike magurina tana nama, kubuwaiipum ikabi da bodu 12 sikovi. ²⁶ Yana mane tupana dokta biiyadi ivitaveni, bi gerubana da siyiwiiteni, patana geiyidami bi gubagina iragata kamokamogha. ²⁷⁻²⁸ Yesu sisiyina iwaiyaneni na inoghotamayeni, “Memeda kana kwama anakabitowoghawosi na anayawa.” Na koroto basudigha iveravivira murine bi kana kwama ikabitowoyi. ²⁹ Iyakabitowoyi na yaininagha kubuwaiipum ikanakana, bi sinina kamone ividami da gubaga ikovi.

³⁰ Yesu damina ikabi da maragata ikanibutaveni na koroto basudiye imiiri wamira bi iwona bo, “Iiyabo kukwama ikabitowoyi?”

³¹ Kana kivikivina siwoneni bo, “Kukita, wawaya tupadi sigwagwarim, bi metagha na kuwona da, ‘Iiyabo ikabitowoyigu?’”

³² Bi ikitawiininogha, da yana wiina iiyabo ikabitowoyina iyakita. ³³ Wasike iyakovi da awaki touna biidi itubugha na inaghara bi ikiroro, na ipiika Yesu naghone ivituwapore oghogheyana bi bera tupana ivisuwoneni. ³⁴ Yesu wasikena iwoneni bo, “Natugu, kuvitumaghanegu na kuyawa, kam gubaga ikovi, nuwamiiseye kunagho.”

³⁵ Yesu patana iyiisisiya, bi wawaya mududi yona sipiikeni Jairas yana barema bi siwoneni bo, “Natum ikuyovem. Abawiiyeveyana gekunitaina irirenina.”

³⁶ Yesu taina damonama noko sisiyina iwaiyana na Jairas iwoneni bo, “Gekunanagharana, kitumaghanena wosigu.” ³⁷ Yesu, wawaya mududi geiyiwaghasinedi da yawata siyanagho bi Pita, Jemes da waresina Jon ikabidi da toudi kawagha sinagho. ³⁸ Jairas yana bareye sikanibu, na Yesu wawaya korotodi ikitadi, sigirara siyaduudu bi kate siyasiyasiyapa, ³⁹ irughu bareye bi iwonedni bo, “Awaki biidi kwi-inuwapoya bi koduudu? Simira gegha iyarabobona - touna yakenakena wota.”

⁴⁰ Bi wawaya simaniveni, bi Yesu simira sinananaki, tamananaki da kana kivikivina yadi aroba ikabidi, bi wawaya muduna iviporadi sikanibu, bi toudi sirughu bare kamove, meme simira iyakenakena. ⁴¹ Yesu wasike gisigisi imana ikabi bi iwoneni bo, “*Talita, kumi!*” yana basuna, “Wasike gisigisi, awonem da geghomiiri!”

⁴² Rotomanina igeghomiiri bi iyapeepewa, (bi touna kana bodu 12). Toudi sino-keni bi sivosokoveni. ⁴³ Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki sikitana gegha wawaya siyimaghamaghataredi bi iwona bo, “Simira kam kovereni inakam.”

Nasaret damdi, Yesu sivilinighiighiyeni

6 Yesu kana kivikivina teya noko meiyagiina sikuyoveni bi siveramagha yana ragata kwanatune. ² *Wiiyawiiitaveyana gabudarine* na wiiyeveyana *kabepepa barena* kamone idaguni. Wawaya korotodi nama; bi siwaiyanenina tupadi sivosokoveni. Sivitarakiyana vivirana, “Meme noghota tupadi iyouna?” bi “Metagha da iyakowa kirakii da *berakayowiiwiyaka* yabera?” ³ Na siwonena mayedi bo, “Touna abayoghayoghana kawagha, bo Meri natuna bi Jemes, Jousep, Jiudas bi Saimon waresidi iyarokona. Bi nughunughuna yoghoyogho mma samakamake, bo?” Na toudi sivilinighiighiyeni.

⁴ Yesu iwonedni bo, “Kubura mududi wawayidi, *peroveta* sakabikuwayedi, bi yadi meygii waghata wawayidi, bi turaturadi da kadi dam gesiyakabikabikuwayedi.” ⁵⁻⁶ Wawaya gesiyigeruveni, na ikabinokeni. Nama, gegha berakayowiiwiyaka iyaberana, bi wawaya gubagubagidi viyagha imana debadiye itoura bi iviyawiidi.

Bi touna meiyagiigha iyapeepewa bi wawaya iyiyavevedi.

Yesu kana kivikivina yadi 12 iviporadi

⁷ Yesu kana kivikivina yadi 12 ikwatu wiitaghomidi bi meygii bogaebogae iviporadi sikanibu yadi batabatiighate. Touna maragata iveredi da kanuma beroberodi sinibadedi, ⁸ bi iwonawiiyoyowanedi bo, “Geawaki tana wagawaga kiiravine konakabi da dighona kawagha - kam gegha, ghagu gegha bi mane kutu kamonena. ⁹ Kaye turababara kokoteyana, bi gegha kwama tana konakawari.” ¹⁰ Kate iwonedni bo, “Meko meiyagiine konanagho bi sinikiikiivemi na, noko barene kawagha ko-

make, patana da noko meyagiina konakuyoveni. ^{11h}Konapiika meyagii tane meme wawaya gegha sinikiikiivemi bi sinawaiyanemi na kokuyoveni bi kayemi popokudi kokasiwiiririgha. Noko wiikatagha toudi biiyadi!”*

¹²Na sikanibu bi wawaya biiyadi siyadimadima, Yami bera beroberodi komiiri kubutedi bi komiiri karoni God biidi. ¹³Toudi kanuma beroberodi sirukwawina sikanibu bi oliv miina naboni ware tamanuwa otonama wawaya gubagubagidi siv-ituborodi na siyawa.

Jon Babataito yana rabobo

¹⁴⁻¹⁶ⁱWawaya memegha na Yesu siyisisiyeni, da tupadi kana waghawagha sakovi. Wawaya mududi siyawonawona bo, “Nokodi *berakayowiiwiyaka* inabera na basuna touna Jon *Babataito*, bi touna wawaya raborabobodi kamodima iveramagha.”

Mududi siyawonawona bo, “Noko Elaija - touna iveramagha.”

Bi mududi siyawonawona bo, “Noko *peroveta* tana, ware peroperoveta naghove waghata simakena naboni.”

Kiiwawo Herod[†] mmkodi sisiya iwaiyana na iyawonawona bo, “Jon Babataito kanighona awonana sikasiyaraghi, bi iyawamagha.”

¹⁷⁻²⁰Waragututu na mma naboni. Muriye da Yesu yana bagibagi wiiveveyana iyadaguni, na Herod waresina Piripo wavinena ivituario, bi irawaiyi. Bi wasikena kana waghawagha na Herodiyas. Noko murine Jon, Herod iyawonewoneni bo, “Waresim wavinena gegha kunakabina,” na Herod yana wiiyogha totomoyidi iviporadi da Jon siburavi bi saghiri da biwa gawarine sitorerughuveni. Herod iyawonawona na Jon iyapiipiika iyisisiya touna biidi, bi Herod iyinoghota bata, bi nuwamiiseye Jon iyawawaiyaneni. Herodiyas na Jon inuwapughuveni bi yana wiina da iyakasunui, bi Herod iyakovi da Jon na wawaya miisena bi God biidi ivere-mayeni, na inaghara, bi ikoyaghayapori. Noko kiiravine, wasikena gerubana da Jon iyirabobona.

²¹Bi Herodiyas yana nuwapughu kedana ibanani na raghanina Herod yana tubugha gabudarina kiiravine siyakamkamna. Na kepo tana ibera tamudu babada ghamaghamadi, wiiyogha babadidi bi Galili kana wiinaghowana wawayidi kiiravidiye. ²²Herodiyas natuna wasike[‡] irughu bi iriku na Herod kana kiiwaga teya ivinuwamiiseyedi. Kiiwawo, wasike wabuwabuna iwoneni bo, “Awaki yam wiina kunakabi? Awaki sawarina kunakayoveni na anaverem.” ²³Bi Herod ivisuwona mma naboni iwoneni bo, “God naghone iisuwonem da awaki sawarina kiiravine kunibaba na anaverem, bo memeda yagu wiibadana muduna!”

*6:11 Jius abapepewa damdi kubura wiibate simakeyana bi raghanine saveramagha sapiika wiibarabarate, na name kayedi popokuna sakasiwiiririyi, bi miisedima Israelma sitowawona. Yesu kana kiviivina mmko berana sinaberana, noko kwanatuna wawayidi sinanoghosi, “Toudi sawonawona, touda dadabuda naboni ware gegha Jius wawayidi.”

†6:14-16 *Kiiwawo Herod*: Herod Antipas, Galili kanabada.

‡6:22 Mmko bukana mududi katamanidiye mmko sisiyina yamakamake, “Natuna wasike Herodiyas.”

²⁴Na wasike wabuwabuna ikanibu bi sinananaki ivitarakiyaneni, “Awaki kiravine anibaba?”

Sinananaki iwonabodeni bo, “Jon Babataito gayamina.”

²⁵Wasike wabuwabuna rotomanina idaru ivera magha kiiwawo biidi da ivibabini iwona bo, “Yagu kayowana Jon Babataito gayamina, dabira debane kunatore bi katota kunaveregu.” ²⁶Kiiwawo ivinuwapoya, bi gegha da nada kana kiiwaga naghodiye ivisuwona, na gerubana wasike wabuwabuna yana wiibaba iyigeyeni, ²⁷na Herod yanawiyogha tomoyina ivipora, iwone ni da Jon kanighona inakasiyaraghi bi gayamina inapiikeni. Tomoyina ikuyovedi inagho biwa gawarine, Jon kanighona ikasiyaraghi bi gayamina, ²⁸dabira debane itore bi ikawari ipiika wasike wabuwabuna ivereni, bi touna sinananaki ivereni.

²⁹Raghanine Jon kana kivikivina mmko siwaiyaneni, na toudi sipiika da tubuyina sikawari sinagho epamana bonayina kamone sitore.

Yesu, wawaya 5,000 ivikanidi

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jhn 6:1-14

³⁰Yesu kana kivikivina yadi 12 siveramagha bi siviwaragututuveni, da metagha bagibagi sibera da wawaya siyiyevedina. ³¹Bi noko raghanine wawaya korotodi siyapiipiika kuridi bi siyaveraveramagha, na Yesu kana kivikivina teya getaraboga da siyakamna. Na Yesu iwone ni bo, “Tamiduma kopiika, mmko korotona tana kuyovedi, bi tananagho gawara nighorovine, meme wawaya gegha na koniyawitaveyana gisina.” ³²Na toudiduma wagagha sawa sitowawoneni da gawara nighorovine meme wawaya gegha.

³³Bi siyanonona wawaya korotodi sikitadi bi sakovidi, na meyagii nunudigha wawaya kikiragha sivera sivinagho da meko gawarine Yesu kana kivikivina teya siyanonona, toudi sikanibuyaininagha. ³⁴Raghanina Yesu wagama itarakapoka wota kikire, na koroto ghamana ikita na ivinuwapoyedi, basuna toudi ware naboni sip gegha ere kadi bodaboda, na God warana miisena wiiyevevedi idaguni.

³⁵Ravidi gabudare na kana kivikivina sipiika touna biidi bi siwona bo, “Gegha tana mmko gawarine iiyabo iyamakamakena, bi gabudara nada yayoyo.” ³⁶Wawaya kuviporatavedi sinanagho, guburagha da meyagii gisigisidigha, kadi kam sinagimona da sinakam.”

³⁷Bi Yesu kana kivikivina iwonabodedi bo, “Tamimani kam koveredi sinakam.”

Bi siwona bo, “Yam kayowana da toumii kananagho bi 200 dinari rubane kani-taveni, da bred kanagimona bi mmko korotona kanikanidi?”^f

³⁸Yesu ivitarakiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye? Konagho da konakita.”

Sinagho sikita ikovi bi Yesu siwoneni bo, “Toumii gwabimiye bred imiikovi bi ighana bata.”

³⁹Bi Yesu noko korotona iwone ni bo, “Kokabiwiitaghomimi bi idu debane koma-kekira.” ⁴⁰Na sikabiwiitaghomidi bi simakekira, riba mududi wawaya 50 bi riba mududi wawaya 100. ⁴¹Bi Yesu, bred imiikovi da ighana yadi bata ikabidi, bi ikayogagawa abame da kiiravidiye, God biidi ivikiikiwa bi bred ikiyagimagima. Kate kana kivikivina nokodi bred da ighana iveredi da wawaya sirereyedi. ⁴²Tupadi

^f6:37 Grik 200 denari. Denarius na gabudara tanagha miisanina mayimayiyina.

sikam da inunuridi, ⁴³ bi kana kivikivina nokodi bred da ighana kawatupodi siripu yadi 12 sivibonuvidi. ⁴⁴ Wawaya 5,000 noko kamna sikani.

Yesu, rarima debane ipepewa

Mat 14:22-33; Jhn 6:15-21

⁴⁵ Yaininagha Yesu kana kivikivina iwonedo da waga siyageru, bi sininagho sinatowawona sawa nawane, kubura Betsaidama bi touna koroto muriye iyiporadi. ⁴⁶ Ivikukuvodi ikovina, muriye igae koyae da iyarupari. ⁴⁷ Nubabasuve, na kana kivikivina yadi waga bi sawa basukiine, bi Yesu tana duma kayetanave. ⁴⁸ Bi kana kivikivina ikitadi, yanunu siyawoewoe bodebodeni bi yabarata siyibageni. Na nubabasu kamone nada raghani boriboriye touna inagho kuridi, sawa debane iyapeepewa bi iberda da ware iyaveratupiiredi. ⁴⁹ Bi raghanine sikita sawa debane iyapeepewana, sinoghosi da touna momosika bi sirakabikwarakwara. ⁵⁰ Raghanine sikita na tupadi sinaghara kirakii. Bi yaininagha Yesu ivisisiya iwonedo bo, “Yami noghota inimaragata, mmko tagu. Gekonanagharana!” ⁵¹⁻⁵² Bi touna waga toudi teya sigeru na yanunu iviraborabobo. Bi kana kivikivina sikita da metagha wawaya 5,000 ivikanidi, bi patana noko yana berana yana basuna gegha siyakowayaporina. Toudi nuwanuwadi sikotakii bi gayamidi siviakima.

Yesu, Genasaratne wawaya gubagubagidi iviyawiidi

Mat 14:34-36

⁵³ Toudi sawa sitowawoneni bi sipiika Genasaratma, na waga nama saghiratawani. ⁵⁴ Raghanine waga sikuyoveni, na wawaya yaininagha Yesu sikita na nada sakovi. ⁵⁵ Kubura tupana siverabuni; bi toudi siwaiyana da touna meme, na wawaya gubagubagidi ritoma sipiikedi. ⁵⁶ Yesu meghamegaha inagho, meyagii gisidi bi ghamadi da wawa baredigha, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawara siyanono nokodi gawaridiye, da debadebae siyatoretoredi bi Yesu biidi siyibaba, “Kuwiwaghasinemii da kam kwama damona kawagha kanakabitowoyi.”

Bi wawaya iiyawogha sikabitowoyi, na toudi yana maragata siyawa.

God yana gwara yada kiki siradi igetawanidi

7 ¹⁻⁴ *Perisis* da Jius wawaya mududi na yadi kiki siradi nosinosidnakim gwabidima siyouna na sakivikivina. Yadi redu, rarima kibubudi da nau sakimokimokogha yapora da nokodi sawaridi na God matane, na toudi wasina. Raghanina maketima saveramagha na yadi gwara nununena imadi samagha, bi kate sakam. Nonowa na yadi kiki siradi nosinosidnakim siveredina sakivina da naghove imadi samagha, bi muriye da sakam. Raghani tana God yana gwara kana wiiyeveveyana mududi Jerusalem sipiika bi kate Perisis mududi yawata, tupadi Yesu biidi sipiika da sigwagwari bi siyawaiyaneni. Toudi sikita da kana kivikivina, genaghove imadi siyamagha bi kadi kam siyakamkamna. ⁵ Na touna siwoneni bo, “Kam kivikivina sakamkam bi God matane na toudi imadi dadabudi. Awaki biidi na nosidam yadi kiki siradi gesiyakivikivinana?”

⁶ Bi iwonabodedi bo, “Tami na wiiwiiyabiimi, kokabiguba da tami miisemi! Naghove waghata *peroveta* Aisaiya, wiisuwona igiruma tami kiiravimiye. Naboni igiruma, God yawonawona bo, ‘Mmkodi damdi kawadima sakabikuwayegu

bi nuwanuwadi kamonena tagu samiirikubutegu.

⁷Toudi yadi kiki siradi waghata siyeveveyana, bi sawona da mmko God yana gwara, na yadi kabepepa gegha ere daminana.”

⁸Bi Yesu iwona magha bo, “Tami God yana gwara kokabitaveni bi yami wiyeveveyana kokivikivini.” ⁹Bi kate iwonedo bo, “Memeda konoghosi da koberabera yapori, bi raghanine God komiirikubutene bi yami kiki siradi nosidam gwabidima koyouna, na kokivikivina yapora. ¹⁰JGod yana gwara kamone Mosis naboni igirumi, ‘Tam tamanni da sinanni kunakabikuwayedi,’ bi ‘Iiyabo tamananni bo sinanni inisisiya berovene, na noko tomoyina konakasunuyi.’ ¹¹Bi tami naboni kwiiyeveveyana - memeda iiyabo mane bo sawara tamananni bo sinanni inaverene da iniwiitene, na inawonede bo, ‘Sawara gwabiguve na ayaveremi da ayiwiitene bi atoura irirana da God anaverene, na tagu gegha tami anaveremina.’ ¹²Memeda naboni inisisiyana, tami konawona da yana sisiyana wasina, bi konigesiyene da sinanni da tamananni gegha iniwiitedina. ¹³Bi naboni kunaberana, tami nosidam yadi wiyeveveyana kawagha kokivikivina bi God yana gwara kobera da yigwara wapawapa, bi gegha ere yana maragatana. Bi tami God yana gwara, keda bogaebogaema bada kogiigiini.”

Awaki beradi wawaya saberana, toudi God matane na dadabudi

Mat 15:10-20

¹⁴Yesu wawaya ikwatuvuna mayedi sipiika bi iwonedo bo, “Tami tupami, yagu sisiya kowaiyana wiimasi bi basuna konakovi. ¹⁵⁻¹⁶Gegha wawaya kam tana yakani bi kawane yarughuna inaberada God matane na touna dadabuna. Bi awaki nuwanuwana kamone da kawanama yakanibuna, noko yaberana touna God matanena touna dadabuna.”[§]

¹⁷Wasina Yesu wawaya ikuyovedi bi irughu bareye na kana kivikivina sivitarakiyanene bo, “Mmko miibina katota kuwonene na yana basuna awaki?”

¹⁸⁻¹⁹Iwona bo, “Tami bada yagu sisiya awaki basuna gegha koyakovina? Gekoyakovi da raghanina wawaya inakam, na noko kamna gegha nuwanuwane iyarughurughuna, bi kamokamone yarughu da tubuyinagha yakanibu, noko kiiravinena touna wawayina God matane na gegha dadabuna.” Raghanina Yesu naboni iwonna, yiyeveveyana da kam tupadina miisedi God matane, bi gegha kam tana inaberada touda dadabuda. ²⁰Bi kate bada iwona bo, “Awaki beradi bo nuwagiuridi wawaya nuwanuwana kamonama yakanibu, na toudi sabera na God matane na touna dadabuna. ²¹Mmkodi beradi na wawaya yana nuwagiura nuwanuwana kamonama sakanibu - noghota beroberodi, wiimurana, kabiyouna, kasunugha, madawara, ²²kitakirorwana, bera berodi, wiyyaba, noghota mayeyana, nuwapughu, gigitu, kabigegeeyana, bi beraneghanegha. ²³Mmkodi beradi tupadi na wawaya nuwanuwana kamonama sakanibu, na God matane na touna tamumu.”

§7:15-16 Verse 16, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

¶7:10 Exo 20:12, 21:17

Wasike yana wiigeruwana

Mat 15:21-28

²⁴ Wasina Yesu noko meyagiina ikuyoveni, bi inagho meyagii tane Taya kwanatuna ririne bi irughu bare kamove. Geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna nama bi gegha, gerubana da iyakowoghana. ²⁵⁻²⁶ Wasike tana iwaiyana da Yesu nama na ipiika touna biidi. Mmko wasikena touna gegha Jius, bi kubura wiibata wasike. Touna Ponisiyane itubugha Siriya kubura kamone. Bi natuna wasike gisina, kanuma berona iyibadenina kiiravine ipiika Yesu biidi, bi naghone ivituwapore oghogheyana, bi ivibabiini da kanuma berona iyikanibuveni natuna kamone. ²⁷ Yesu iyakovi da noko wasikena touna gegha Jius na miibama iwonen bo, “Gegha iyamiise da ededa kadi kam tanakabi bi tanitaveni daghasi biidi, da naghove na ededa sinakam da inanunuridi.”**

²⁸ Bi wasike iwona bo, “Bada, awaki kuwoneni na wiisuwona, ededa sakam, bi kam yoghoyoghodi saririgha kiinabonabo rogune na daghasi bada sakam, na noko wasina da kuniwiitegu.”

²⁹ Na Yesu iwonen bo, “Tam ere wiigeruwanim kuwonabodegu kiiravine na kanuma berona natum kamonama avikanibuveni. Kuveramagha yam bareye.”

³⁰ Wasina wasikena iveramagha yana bareye, na ikita da natuna yana kepane iyakenakena. Bi kanuma berona nada wasike gisigisi ikanibutaveni.

Yesu, tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini

³¹ Yesu, Taya kwanatuna ikuyoveni bi Saidon kuburina basunagha igae inagho. Gegha Galili kubure iyarughuna, bi gegha, kwanatu yadi ten kuburidigha iverarughuwonedi da inagho Galili sawane. ³² Bi name tomogha taina potapotana touna gerubana da iyisisiya wiimasi, na wawaya sirutayini sipiikeni Yesu biidi, bi sivibabiini da imana debane iyatore da iyawa. ³³ Yesu tomoyina ivinaghokedari, da wawaya sikuyovedi bi yadi bata kawagha sinoghotaveyana, bi imakwarukwaruna tomoyina tainana bonayidiye itoura bi imana ikanu da tomoyina pepana itupatowoyi. ³⁴ Tomoyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, na abame ikayogagawa, bi iviyawiiguri iwona bo, “Efata!” Noko sisiyina yana basuna “Kotamobubu!” ³⁵ Yaininagha tomogha tainana sitamobubu, bi pepana ivikuwamira da iyisisiya wiimasi.

³⁶ Na Yesu wawaya ivigesiyedi da geturaturadi siyawonedi da awaki itubugha. Na iwonawiiyoyowanedi, bi toudi gegha yana sisiya siyawaiyana bi sinagho wawaya korotodi sivimaghamaghataredi da metagha Yesu tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini. ³⁷ Raghanina wawaya noko sisiyina siwaiyaneni, na sinokeni bi siwona bo, “Touna bera tupana yaberabera yapori. Wawaya taina potapotadi da kawaneghaneghadi yiyawiidi na sawaiyana bi bada sisiyina.”

Yesu wawaya 4,000 ivikanidi

Mat 15:32-39

8 Noko raghanine, wawaya korotodi siriyenamayeni. Bi mmko korotona kadi tamiina sikawara na gwabidiye sikovi, na Yesu kana kivikivina ikwatuwiitaghoho-

**7:27 Ededa mmko miibina kamonena Jius damdi yisisiyedi, sanoghosida toudi miisedi gegha wawaya wiibata naboni na wawaya wiibata taraghaniye sakwatuvedidi da *daghasi*.

midi sipiika, bi iwonedni bo, ²“Mmko korotona yawata tamake da gabudara aroba sikovi, bi kadi kam sikovi, na tagu iikanighughuvedi. ³Memeda ere vitonanidi aniporadi sinanagho yadi bareye, na kedae vitonana sinarabobo sinamameyedi. Basuna mududi na rabarabama sipiika.”

⁴Kana kivikivina siwonabodeni bo, “Getana iiyabo mma iyamakamakena, da meme bred tana youna bi mmkodi wawaya tani kanidi?”

⁵Bi Yesu ivitarakiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye?”

Toudi siwona bo, “Bred yadi seven.”

⁶Wasina bi noko korotona iwonedni da tanave simakeyowogha. Bi bred yadi 7 ikabidi da God biidi ivikiikiwa, bi bred ikiyagima, da kana kivikivina iveredi da koro to siyarereyedi, bi siregaha da wawaya sikabipatadi. ⁷Toudi ighana gisigisidi viya bada gwabidiye, na ighana kiiravidiye na God biidi ivikiikiwa bi kana kivikivina iwonedni da wawaya siyarereyedi. ⁸Wasina bi wawaya tupadi sikam, da inunuridi. Bi kam kawatupodi peyaridi siyamakamake; na kana kivikivina kam kawatupodi siripu yadi 7 sivibonuvidi. ⁹Namana wawaya meboda 4,000. Bi muriye na Yesu wawayidi iviporadi sinagho yadi bareye.

Perisis mududi God gwabinama matakira kiiravine Yesu sivibabiini

Mat 15:39—16:4

¹⁰Yaininagha Yesu kana kivikivina teya wagae sigeru bi sinagho Dalmanuta kubure. ¹¹Bi **Perisis** mududi sipiika da Yesu teya wiikawakereyana sidaguni. Toudi sikayoveni da siyikayetayini, na kiiravine sivibabiini da God gwabinama matakira tana iyabera, noko iyivevevedi da touna God gwabinama ipiika. ¹²Touna nuwanuwana kamone iviyawiiguri iwona bo, “Tami mmko kimsina woumi awaki biidi God gwabinama matakira kiiravine kwiibaba? Iisuwonemi, tami matakira kate gegha anabera da konakitana.”

Perisis da Herod yadi wiiveveveyana beroberodi

¹³Wasina bi Yesu, **Perisis** ikuyovedi bi kana kivikivina teya wagae sigeru bi sitowawona Galili sawana nawane. ¹⁴Bi kivikivina gesiyanogho si da bred siyakawara bi gwabidiye na tanagha nama wagae. ¹⁵Wasina Yesu iwona wiiyoyowana iwona bo, “Kokita yapori da Perisis da Herod yadi yist getami kamomiye sinamakena.”††

¹⁶Kivikivina, Yesu noko yana sisiyina sikaboveni bi toudimani siwona bo, “Memeda touda bred gegha tayakawara, noko kiiravine yist ivisisiyeni.”

¹⁷Iyakovi da awaki siyanogho si da iwonedni bo, “Awaki kiiravine kwiinuwapoya da bred gwabimiye gegha? Bo patana gegha koyakakoviguna? Tami nuwanuwami sikotakii! ¹⁸^kTami ere matami bi gekoyakitakita yaporana! Bi ere tainami bi gekoyawaiwaiyana yaporana! ¹⁹Konogho si da metagha bred yadi 5 akiya

††**8:15** Jius yadi noghota kamone na yist na miiba, sawara bo bera berodi meko sitowawawona wawaya kamodiye, ware yist parawa yarughuwonenina. Bi Yesu yist mma iwonenina, touna yisisiyana Perisis da Herod yadi wiiveveveyana berodi da yadi makamake kedana.

^k**8:18** Mrk 4:12

gimagima wawaya 5,000 kiiravidiye. Bi kam kawatupodi pinipinimidi siripu yadi viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 12.”

²⁰ Bi bada ivitarakiiyanena mayedi bo, “Bi raghanina bred yadi 7 akiya gimagima wawaya 4,000 kiiravidiye? Na kam kawatupodi pinipinimidi siripu viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 7.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Da tami patana awaki awonemina gegha koyakovina?”

Yesu, tomogha mata potapotana Betsaida kwanatune iviyawiini

²² Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho Betsaida kwanatune. Bi name wawaya mududi tomogha mata potapotana sikabi sipiikeni Yesu biidi bi sivibabiin da iyakabitowoyi da iyiyawiini. ²³ Na Yesu tomoyina imana ikabi bi ivinagho kedari kwanatu sikanibutaveni maghatare. Tomoyina matana ikanu, bi imana matane itoura bi kate iwoneni bo, “Awaki sawarina tana kwakitakita bo?”

²⁴ Tomoyina ikayogagawa bi iwona bo, “Wawaya akitadi, bi kadi kita ware kii siyigadivivivira.”

²⁵ Wasina imana tomoyina matane itoura magha, na matana sikitarunagha da siyawa na sawara tupadi ikita yapora. ²⁶ Bi Yesu iwoneni bo, “Gegha kunavera-magha meyagiiye, rotomanina kunagho yam bareye.”

Pita ikararumaghatara da Yesu na Keriso, God yana Wiivinevinegha Kiiwawona

Mat 16:13-16; Luk 9:18-20

²⁷ Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho meyagii mududi Sisiriya Pilipai ririne. Siyanono na kedae kana kivikivina ivitarakiiyanedi bo, “Wawaya sawonawona da tagu iiyabo?”

²⁸ ¹Toudi siwona bo, “Wawaya mududi sawona da Jon **Babataito**, mududi sawonawona da Elaija, bi patana mududi sawonawona da tamna **peroveta** tana, naghove waghata irabobo na bada iyawamagha.”

²⁹ Bi ivitarakiiyanedi bo, “Bi bada tami, kowonegu da tagu na iiyabo?”

Pita iwonabodeni bo, “Tam na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.”

³⁰ Bi Yesu iwonawiiyoyowanedi da gegha wawaya sinawonedi da touna Keriso.

Yesu kana kivikivina iwonedi da inarabobo bi muriye raboboma inageghomiiri magha

Mat 16:21-23; Luk 9:21

³¹ Wasina bi awaki inatubugha touna biidi na idagu kana kivikivina iniyevevedi. Iwona bo, “Tagu, God yana **Wiisuwona Tomoyina** sinivisi ghamana anakabi, bi kwanatu kadi dogadogara da **prist** babadidi bi kate God yana Gwara kana wi-yeveveyana damdi sinisinighiighiiyegu. Na sinakasunuyigu bi gabudara 3 murine raboboma anageghomiiri magha.” ³² Yesu mmkodi bera debagha iyisisiya na Pita ikabireni ririne bi ikini iwoneni da gegha yana sinivisi da rabobo iyisisiyana.

³³Bi Yesu imiiri wamira da kana kivikivina ikitadi bi Pita ikini iwonaghakiyeni bo, “**Seitan**, gwabiguma kunaghotaveyana! Yam noghota gegha God gwabinama iyapiikana bi wawaya gwabidima ipiika!”

Yesu kivinina yana basuna

Mat 16:24-28; Luk 9:23-27

³⁴Wasina bi Yesu noko koroto da kana kivikivina ikwatuvedi sipiika touna bi-idi bi iwonedo bo, “Memeda iiyabo kivinigu inakayoveni, na yana wiina inakuyoveni bi yana korosi inakabi da inakawari^{‡‡} bi inakivinigu. ³⁵Iiyabo yana wiina kubura yawana kedane make inakayoveni, na touna yawa makewaghawaghasina iniwapeni. Bi iiyabo yana wiina sawaridi inakabitoura da tagu inakivinigu bi wara miisena inakabisisireni, na yawa makewaghawaghasina inakabi. ³⁶Bi meboda wawaya tana yana wiina sawaridi tupadi mmko kuburine inayouna bi gegha yawa makewaghawaghasina inakabina, nokodi sawara tupadi gesiniwiitenina. ³⁷Basuna meboda wawaya yawa makewaghawaghasina iniwapeni, na kate gegha awakima inimiisana da yawa inagimona mayenina. ³⁸Memeda wawaya iiyawogha kata samakamake na yadi kaywana beroberodi saberabera da samiiri kubutegu. Bi kate tagu bi yagu wiiyeveveyana sinisinighiihiiyeni, na muriye tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** anawona da geayakovidina. Raghanina mmko kuburine anaveramagha tamagunaki yana maragate bi yana aneyaneya kabikabikuwayidi yawata bi mmko inatubugha.”

9 Bi kate Yesu iwonenamayedi bo, “Tagu iisuwonemi, tami mudumi mma gekonarabobo patana da God konakita inapiipiika ere maragasina wawaya wi-ibadedi kiiravine.”

Yesu kana kita ivibogae

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

²Gabudara 6 sikovi murine Yesu, na Pita, Jemes da Jon kawagha irutayinidi bi ivinaghovedi toudi duma sigae koya kiidamove, bi name kana kita ivibogae toudi matadiye. ³Kana kwama siyikarakeyana bi sipoe kirakii. Getana iiyabo mmko kuburine rubana da iyakogha da naboni siyapoena. ⁴Wasina bi Elaija da Mosis siru-ghatara da Yesu teya siyisisiya.

⁵⁻⁶Pita da nokodi kivikivina bata sinaghara kirakii na gegha iyakovi da metagha iyisisiya, na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, imiise kirakii da touda mma. Toumii yobe aroba kanayoghanidi, tana tam, tana Mosis, bi tana Elaija.”

⁷Wasina bi karekarewa irumaghatara da tupadi isowodi bi God nama karekarewa kamone iwona bo, “Mmkona tagu natugu iiyabo avinuwayuyuneni. Kowaiyaneni!” ⁸Rotomanina kivikivina sikitawiininogha bi getana iiyabo siyakitana, wasina Yesu kawagha nama.

⁹Wasina koyama siyayoyo na Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki koya debane sikita, na gegha noko raghanine siyimaghamaghatarana. Bi patana da God

^{‡‡}**8:34** Mmkona miiba sisiyina. Yana basuna na Yesu kana kivikivina sinimayagha da sinivisi sinakabi basuna touna sinakivini. Gegha iyawonawona da kana kivikivina korosiye sinarabobo naboni touna iberana.

yana **Wiisuwona Tomoyina** raboboma inageghomiiri, bi kate muriye na wawaya sinawonedi.

¹⁰ Na Yesu sikabisisireni da wawaya gesiyawonedina bi toudimani siyisisiya kabivivirana, “Awaki basuna Yesu iwona da raboboma geghomiirimagha?” ¹¹ Wasina bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki kiiravine God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi sawona da dagudagune Elaija inaveramagha bi muriye na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inapiika?”^f

¹² Yesu iwonabodedi bo, “Noko wiisuwona, Elaija yinagho yapiika bi sawara tupadi yakabununagha da Keriso yana piikina kiiravine. Bi bada awaki kiiravine God warana meko sigirumi na bada yawonawona da tagu God yana Wiisuwona Tomoyigu sinivisi anakabikirakiyiye bi sinitupaketowanegu? ¹³ Iisuwonemi, Elaija nada ipiika bi wawaya yadi kayowana sibera touna biidi. Noko awaki itubugha na, naboni ware naghove waghata God warana sigirumina kamone touna kiiravine.”^{§§}

Yesu, tomogha gisigisi gwabinama kanuma berona ivikanibuveni

Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Yesu kana kivikivina yadi 3 yawata koyama siveramagha siyowogha, na koroto ghamana sikitadi kivikivina turaturadi sigwagwaridi, bi gwara kana wiiyeveveyana damdi teya siyikawakereyana. ¹⁵ Raghanina wawaya Yesu sikita, na sinokena kirakiyiye bi sivera sinagho da sivikiikiiveni.

¹⁶ Kana kivikivina ivitarakiyanedi bo, “Tami awaki kiiravine toudi teya kwiikawakereyana?”

¹⁷ Tomogha koroto kamone iwonabodeni bo, “Abawiiyeveveyana, kanuma berona irughu natugu kamone na gerubana inisisiya, na apiikeni tam biidi. ¹⁸ Bi raghanina kanuma berona yana maragata tomogha gisigisi kamone yadaguni, na yitave-nayowoyeni tanave, bi ere kawapuropurona, nighona yitaragiigiyyeni, da yapa-tokii. Kam kivikivina avibabiidi da kanuma berona siyikanibuveni, bi gerubana siyaberana.”

¹⁹ Yesu iwonabodedi bo, “Agi da tami, gekoyigeruveguna! Nada mmko raghani gurina tagu tami teya tamakae! Raghani viya tagu yami vita anakawari? Tomogha gisigisi kopiikeni mabo!” Na sipiikeni touna biidi. ²⁰ Bi raghanina kanuma berona Yesu ikita, na tomogha gisigisi inukeni da iviparoroni, na ibeku tanave bi ere kawapuropurona ivikuwamiwamira.

²¹ Yesu tomoyina tamananaki ivitarakiyaneni bo, “Awaki raghanine mmko gubagina gwabine idagu?”

Iwonabodeni bo, “Raghanina dodone bi irumaghatara. ²² Kanuma berona iwiini da iyirabobo na raghani ipeyari ibera da keyame ivitavenageeyeni bi rarime ivitave-nayowoyeni. Bi meboda tam rubam, na kuyikanighughuvemii da kuyiwiitemii.”

²³ Yesu iwoneni bo, “Metagha kuwona da, ‘Meboda tam rubamna?’ Iiyabo yigeru-vegu, na rubana God bera tupadi kiiravine inabera!”

^f**9:11** Jius siyitumaghana da Elaija inaveramagha kubure raghani gisina muriyeda God yana Wiivinevinegha Kiiwawona inapiika (Malakai 3:1, 4:5-6). Bi toudi gegha siyanoghosi da raghanina Elaija inaveramagha na sinivisi inakabi.

^{§§}**9:13** Yesu na Jon Babataito kiiravine iyisisiya iiyabo naboni ware Elaija (Matu 11:13-14, 17:10-13).

²⁴Yaininagha simira tamananaki ikwatu iwona bo, “Tagu iigeruvem. Bi yagu wi-igeruwana geiyaragata, na kiwiitegu da inaragata kamogha!”

²⁵Raghanina Yesu ikitada noko korotona sivera siyapiipiika, na kanuma berona ikini iwonaghakiyeni bo, “Tam kanuma berom, wawaya kwaberadi da tainadi sapota bi kate gesiyisisiyana, awonewonem da tomogha gisigisi kanibutaveni bi gekunarughukura mayenina!”

²⁶Kanuma berona irukwatu, bi tomogha gisigisi inuke kirakiiyeni, da ivikanibutaveni. Na kana kita ware sirage, bi wawaya korotodi nama siwona bo, “Touna irabobo!” ²⁷Na Yesu imana ikabi bi itaiyina wiighomiiri da imiiri.

²⁸Muriyena Yesu irughu bare kamove, na kana kivikivina toudi kawaghana wi-ikowoye, sivitarakiiyaneni siwona bo, “Awaki kiiravine tounii gerubana da kanuma berona kayikanibuvenina?”

²⁹Bi iwonedo bo, “Mmko kanuma berona naboni na, touda gerubana tanikanibuvani, wasina kiiravine memeda tanaruparina.”

Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰⁻³¹Wasina bi Yesu kana kivikivina teya noko kuburina sikuyoveni, da kubura Galili sivera rughuwoneni. Kana kivikivina iyivevevedi na geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna noko kuburina kamone na iyawonawona bo, “Kagu aviya siniwaghasina da tagu God yana *Wiisuwona Tomoyina* wawaya mududi imadiye sinatoregu, bi kate toudi sinakasunuyigu, bi gabudara yadi 3 murine anageghomiiri magha.” ³²Naboni ivisisiya, na yana wiiveveveyana gegha siyakovi, na sinaghara da gesiyitarakiiyaneni.

Kivikivina sivigamowana da iiyabo kana waghawagha ghamana

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³Wasina bi Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma na sirughu bare kamove, bi ivitarakiiyanedi bo, “Kedae awaki kiiravine koyigamowana?”

³⁴Toudi sivikawapotapota, basuna kedae sivigamowana vivirana da kamodiye iiyabo kana waghawagha ghamana. ³⁵Yesu imakewiipikapika, bi yana *apasol* yadi 12 ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi kate iwonedo bo, “Iiyabo yana wiina ininagho, na inatoreyowoyena mayeni bi initughura waghata da wawaya tupadi kiiravidiye inabagibagi.”

³⁶Simira tana imana ikabi itainariya bi basudiye ikabiwiimiiri. Bi imana simira borinagha itaraghuni bi iwonedo bo, ³⁷“Iiyabo kagu waghawaghae simira mmko naboni inakayowiiyayeni, na getouna kawagha bi tagu teya yakayowiiyayegu, bi iiyabo tagu yakayowiiyayegu, na gegha tagu kawagha iyakayowiiyayeguna, bi bada iiyabo iviporagu na yakayokayowiiyayeni.”

Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada

Luk 9:49-50

³⁸ Bi Jon iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, toumii tomogha tana kakita kam waghawaghae kanuma beroberodi iyikanibuwana. Na kavigesiyeni da geinabera mayenina basuna touna gegha touda kwiinada.”

³⁹ Na Yesu iwona bo, “Gegha konigesiyeni. Gerubana wawaya iiyabo kagu waghawaghae **berakayowiiwiyaka** inabera bi katotawota kagu waghawagha inawonawiberona. ⁴⁰ Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada. ⁴¹ Tagu iisuwonemi, memeda wawaya iiyabo wiiwiita gisina inaveremi, naboni rarima inighu bi inaveremi, na basuna tamina kagu kivikivina, na yana miisana kate gegha iniwapeni bi inakabi.”

Ruyagha sisiyina

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Yesu ivisisiya wiikaru iwona bo, “Memeda iiyabo wawaya gisina tana ware mmko simirina naboni, tagu yigeruvegu bi inaberani da berone inarughu, na God kate aro berokirakiina inavereni. Memeda gegha naboni akima ghamana kanighone sayiratawani bi sitavenayowoyeni yegiiye na noko gegha aro ghamanana. ⁴³⁻⁴⁴ Yami yawa kokita yapora, memeda imam inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da imam tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da imam bata bi kunarughu **keyama karakarasine**, keyamina karata makewaghawaghasina. ^{*} ⁴⁵⁻⁴⁶ Bi memeda kayem inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da kayem tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da kayem bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine. [†] ⁴⁷ Bi memeda matam inaberam da berone kunarughu, na kutupawiisi. Imiise kirakii da matam tanagha bi kunarughu God yana wiibadana kamone kunamakae, bi ibero kirakii da matam bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine. [‡] ⁴⁸ Noko kuburina kamone, na miikopu wawaya sakamkam na gemeyani sinarukwana, bi keyamina gegha meyani inapekina.

^{*}**9:43-44** Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iyawogha na gegha God rape-nena (Matiu 25:41, Revaleison 20:10-15). Grik yadi gamoma *Hell na noko Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwiitaveyana meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriyena sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina.*

[†]**9:45-46** Verses 44-46, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verses na gegha.

[‡]**9:47** Yesu sisiya ghamaghamadima ivimiiba veses 43, 45, 47 kamodiye da wiiyeveveyana metagha berona yana maragatana. Yesu gegha iyawiini da wawaya imadi bo kayedi siyisukasiyaragha bo matadi siyitupawitana - noko gegha bera miisena. Touna yana wiina da wawaya nuwanuwadiye berona kayena sinakabi taveni da yadi berona sinamiiri kubuteni, bi God biidi sinamiiri karonu, bi yana wiine sinamake.

⁴⁹ Kagu kivikivina tupadi ruyagha vitadi sinabanana mekodi damidi ware keyama, bi mmkodi ruyagha kamodiye na inaberadi da sinamiise na yadi wiigeruwane sini-maragata, naboni ware yegii kam iyimetevina.

⁵⁰ Yegii touna sawara miisena, bi memeda yana metewa maragasina inakovi, na gegha rubana tana bera da inayegii maghana. Memeda waghawagha ghamana ki-iravine konigamowana, na tami naboni ware yegii yana metewa yakovina. Genaboni konaberana, bi kobera da kam yegiima teya yatawoghana - nuwaruririye komake patapata.”

Yesu, nayi da wiiyakira ivisisiyana

10 Yesu Kaponiyam ikuyoveni, bi inagho Jiudiya kubure da Jodan rarimina itowawoneni inagho raghani matana nawane. Bi wawaya korotodi touna bi-idi sipiikamagha, na nonowa iyaberaberana naboni iyivevevedi.

² *Perisis* mududi siwiini da siyikayetayi, na sipiika touna biidi bi sivitarakiyaneni bo, “Da yada gwara yiwaghasina da tomogha wavinena rubana iniyakiri?”

³ Iwonabodedi bo, “Mosis gwara iveremina kamone awaki iwoneni?”

⁴ Toudi siwona bo, “Mosis yana gwara iviwaghasina da tomogha wiiyakira sisiyina inagirumi bo, ‘Gegha ayawiiwiinimna, kunaghotaveyana,’ bi sisiyina igrumina wavinena inavereni bi muriye iniporataveni.”

⁵ Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tami nuwanuwami gegha siyatamotatarana bi gayamimi siviakima, noko biidi Mosis mmko gwarana igrumi tami kiiravimiye. ⁶ Bi konoghosi da dagudagune, raghanina God wawaya iberadi na, ‘Tomogha da wasike iberadi.’ ⁷ ^DNa tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi, bi inanagho wavinena teya sinikapudi sinamaka, ⁸ bi yadi bata na ware tubugha tanagha.’ Na gegha muriye yadi bata bi toudi tanagha. ⁹ Bi awaki God ikasiwiikapu, na gegha iyabo inibogabogaedina.”

¹⁰ Muriye siveramagha bareye, na kana kivikivina mmko sisiyina kiiravine sivitarakiyaneni. ¹¹ Yesu iwonabodedi bo, “Memeda tomogha wavinena yiyakiri bi wasike bogae yarawayi, na wavinena katamanina yitutuwiyyogho bi God matane na bera berona. ¹² Kedana mayimayiyine, memeda wasike moghanena yiyakiri bi tomogha bogae yarawayi, na moghanena katamanina yitutuwiyyogho.”

Yesu da ededa gisigisidi

¹³ Wasina wawaya mududi ededa sirutayina sipiika Yesu biidi da imana debadiye iyatoura bi iyarupari da God iyimiiseyedi, bi kana kivikivina taghunudinaki sivi-gesiyedi. ¹⁴ Yesu mmko ikitana nuwanuwana ipughu bi kana kivikivina iwonedo bo, “Ededa kokuyovedi sinapiika kurigu, gekonitara babaranedi, basuna wawaya mmkodi ededa naboni na God yana wiikiiwawo kamone sinamaka. ¹⁵ Iisuwonemi, memeda wawaya tana gegha yinuwwamiise da God yana wiibadana iniwaghasinini naboni mmkodi ededidi sabera, na kate gegha meyani God yana wiikiiwawo kamone inamakena.” ¹⁶ Wasina bi ededidi iyouna da manonone ivimakedi, bi imana debadiye itoura bi irupari da God iyimiiseyedi.

**Tomogha mounourina Yawa makewaghawaghasina
kiiravine Yesu biidi ivitarakiiyana**

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Wasina, noko raghanine Yesu igeghomiiri iyanono na kedae, tomogha tana ivera ipiika da naghone ivituwapore oghogheyana bi iyitarakiiyaneni bo, “Abawiiyeveveyana miisem, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi?”

¹⁸ Bi Yesu iwoneni bo, “Awaki kiiravine kuwonegu da miisege? Gegha tana iyabo miisena, wasina God kawagha miisena. ¹⁹ Wasina, yam wiitarakiiyana kiiravine, na God yana gwara nada kwakovidi: ‘Gegha kunakasunugha; gekamkawakapu kunituwiiyoghona; gekunayapina; gekwiinam wiiyabama kuniwawu beroveni; gewiiyabama wawaya yadi moura kunayouna; tamamnaki da sinamnaki kabikarawayedi.’”

²⁰ Bi tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, raghanina dodoguve da patana kata, mmkodi gwaradi akivikivina.”

²¹ Bi Yesu tomoyina iyakitakita na ivinuwayuyuneni na iwona bo, “Bera tanagha patana isiwana. Kunagho da yam moura kunigimona bi manena moyaka kuveredi, bi yam miisana na kate abame God gwabinama kunakabi. Wasina naboni kunabera murine, na piika kunakivinigu.” ²² Tomoyina imoura kirakii na geiyawiini da yana moura iyavereyana tavetaveyana, na raghanina mmko sisiyina iwaiyana na ivinuwapoya bi ere nuwavisina inagho.

²³ Wasina Yesu ikita wiipata bi kana kivikivina iwonedo bo, “Ipiropiro kirakii da moura wawayidi sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.”

²⁴ Kivikivina yana sisiya kiiravine sivosokovena kirakiiyeni. ¹ Bi Yesu iwonena mayedi bo, “Natunatugu, ipiropiro kirakii da wawaya sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi. ²⁵ Ipiropiro da ribiribi ghamana kana waghawagha kamel inobu mata bonayine inarughuwona, bi bada ipiropiro kirakii da tomogha mounourina iniwaghasina da yana yawa God inibadeni.”

²⁶ Kana kivikivina sinokena kirakiiyeni bi toudimani sivitarakiiyana kabivivirana, “Meboda naboni, na iyabo bada yawa makewaghawaghasina anakabi?”

²⁷ Yesu ikitadi bi iwona bo, “Wawaya gegha rubana siniyawii mayedina, bi God na wasina, basuna touna bera tupadi rubana inabera.”

²⁸ Bi Pita iwona bo, “Wasina, bada toumii metagha? Yama moura nada waghata kakuyowana bi tam kakivinim.”

²⁹ Yesu iwona bo, “Wiisuwona awonewonemi, memeda iyabo yana bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, tamananaki, natunatuna bo kana tarana inakuyowana da inakivinigu bi wara miisena tagu kiiraviguve wawaya mududi inawonedi, ³⁰ na God miisana ghamana debane inatoremayeni bi inavereni mmko yawane. Na naboni bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, natunatuna da tarana inayouna, bi wawaya bada sinikayotaketowaneni, bi raghani yapiipiika, na yawa makewaghawaghasina anakabi. ³¹ Bi iiyawogha kata korotodi sivinagho, na

¹**10:24** Jius siyi geruwana da moura na God yana wiiwaghasina maragasina matakirina wawaya biidi bi iyimiiseyedi (Psam 128, Proverbs 10:22). Na Yesu kana kivikivina sinokena kirakiiyeni.

noko raghanine na sinimuri, bi iyawogha kata korotodi sivimuri na noko raghanine, na sininagho.”

Raghani kana wiiroba Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni

Mat 20:17-19; Luk 18:31-33

³²Toudi kedagha sipepewa siyageege Jerusalem, na Yesu ivinagho bi kana kivikivina sivimuri. Na sikabinokeni, bi wawaya iyawogha murigha siyakivikivini na sinaghara. Wasina bi kivikivina yadi 12 ikabirenamayedi, bi iwonedo da mekodi beradi tupadi raghani muriye touna biidi sinatubugha ³³na iyawonewonedi bo, “Kowaiyana, tageege Jerusalem, bi nama wawaya tana, tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** kagu puke inakabi, **prist** babadidi da gwara kana wiiveveyana damdi biiyadi. Toudi sinigiugerogetora da inarabobo bi dam wiibata sinirouweredi. ³⁴Sininamayeni, sinakanuni da sinakwapuni bi sinakasunuyi. Bi gabudara yadi 3 murine na raboboma inageghomiiri magha.”

Jemes da Jon yadi kayowana

Mat 20:20-28

³⁵Muriye na Zebedi natunatuna, Jemes da Jon sipiika Yesu biidi siyawonawona bo, “Abawiiweveyana, awaki kanibabiim na kunabera, yama kayowana da tam kiiravimiiye kunabera.”

³⁶Na ivitarakiyanedi bo, “Yami wiina awaki anabera kiiravimiye?”

³⁷Siwonabodeni bo, “Raghanina yam wiikiwawo gabudarine wawaya kuniibadedi, na kuniwaghasinemii da yawata tani makerereghana, tana katiyamve bi tana dugemve.”

³⁸Bi Yesu iwonedo bo, “Gekoyakovi da awaki kiiravine kwiibaba. Tami rubami, ananiuna na redunama konanina, bo rubami kona **babataito** naboni ware tagu anababataitona?”[§]

³⁹Bi siwoneni bo, “Toumii rubamii!”

Bi Yesu iwonedo bo, “Redu ananiuna na konanina, da konababataito naboni tagu anababataitona. ⁴⁰Bi gegha rubana anavinegha da tani makerereghana, da iiyabo katiyaguve inamake bi iiyabo dugeguve. God iyawogha ivineyidi na nokodi gawara inaveredi.”

⁴¹Raghanina kana kivikivina yadi 10 mmko siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu Jemes da Jon biidi. ⁴²Na ikwatuwiitaghomidi sipiika bi iwonedo bo, “Tami nada kwakovi da iyawogha kubuna damdi yadi kiikiwawo, bi yadi kayowane sinibada, na nokodi babada wawaya wiitupaketowane sakoyayidi. ⁴³Na tami, genaboni konigubegubeyana. Bi iiyabo yana kayowana inibada, na touna wiibagubagurana. ⁴⁴Bi iiyabo yana kayowana ininagho, na inabera da touna wawaya tupadi yadi bagubagurana. ⁴⁵Berana mayimayiyina, **Wiisuwona Tomoyina** gegha iyapiika da

[§]10:38 *redu ananiuna da babataito meko tagu sina babataitoguna mmkodi sisiyidi batana yana kabi kwarakwara da rabobo ivisisiyeni. Raghanina Yesu Getsemenine inipoghana, mmko reduna kiiravine ere-nuwavisina ivisisiyeni (Mak 14:36). Yesu, Jon da Jemes iwonedo da toudi sinivisi sina kabi.*

^r10:43 Mrk 9:35

wawaya touna sinabigenina bi ipiika wawaya inabigedi, da nuwasisire inarabobo bi mmkona touna miisana wawaya korotodi kiiravidiye.”**

Yesu, Tomogha matapotapotana iviyawiini

Luk 18:35-43

⁴⁶ Wasina bi Jeriko kwanatune sinokanibu. Bi muriye, Yesu kana kivikivina teya da koroto ghamana Jeriko siyakuyokuyoveni, na tomogha tana matapotapotana kana waghawagha Batimiyas, Timias natuna, keda riirine iyamaka-make bi iyipepeyana. ⁴⁷ Raghanina iwaiyana da Yesu Nasaret tomogha iyapiipiika, na irukwatu iwona bo, “Yesu, Deivid natuna kuvinuwanuwaghanegu!”††

⁴⁸ Wawaya korotodi sikini bi siwoneni bo, “Kuviraborabobo!”

Bi ivikawakeke irukwatu gwaru, “Deivid natuna, kuvinuwanuwaghanegu!”

⁴⁹ Na Yesu ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kokwatuveni inapiika mabo.”

Na tomogha matapotapotana sikwatuveni siwona bo, “Kinuwamiise! Geghomiiri! Yakwatukwatuvenem.” ⁵⁰ Na yana sowo ivirupitaveni, igekhomiiri ivikapoka bi ipiika Yesu biidi.

⁵¹ Wasina ivitarakiiyaneni bo, “Awaki yam wiina, kiiravimve anabera?”

Tomogha matapotapotana iwonabodeni bo, “Abawiiyeveveyana, akayokayoveni da anakitamagha.”

⁵² Yesu iwoneni bo, “Yam wiigeruwana iviyawiim, kunagho.” Yaininagha iki-tarunagha bi kedagha Yesu ikivini.

Yesu, Jerusalemne siverabodeni ware kiiwawo

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jhn 12:12-19

11 Raghanina Yesu kana kivikivina teya Jerusalem siyitutukabikabina, Beta-page da Beteni kwanatudi riridiye na sipiika koya kana waghawagha Oliv Koyane. Bi kana kivikivina bata iviporadi sivinagho ² bi iwonedni bo, “Konagho korughu noko meyiina naghomiye. Raghanina konanokanibu name, na donki wotuna konabanani saghiratawani getana iiyabo naghove iyagerutowoyina. Korupami bi korutayini kopiika mabo.”‡‡ ³ Meboda wawaya sinitarakiiyanemi bo, ‘Awaki kiiravine mmko koberabera?’ Na kowonedni bo, ‘Bada yawiiwiini bi kate inipora inaveramagha.’”

⁴ Wasina bi sinagho da donki wotuna sibanani, maghatare kedae, bi bare tana matamketana ririne koghore saghiratawani bi raghanina siyaruparupami, ⁵ na

**10:45 Raghanina Yesu ikabi kwarakwara da irabobo tamumu wawayidi kadi gaware, touna mmko sisiyina itorewiimaghatari peroveta Aisaiya 53 kamone ivi-sisiya da yana bagibagi kiiravine naboni touna God yana abagibagi.

††10:47 Raghaina tomogha mata potapotana Yesu ikwatuveni da “Deivid natuna,” na touna waghawagha meko Jius tupadi sakovi da noko Keriso yisisiyeni. Jius na siyanoghonoghosi da Keriso wawaya iyiyawiidi da iyibadedi ware Kiiwawo Deivid naghove waghata nosinosidinakim ivibadedi na naboni (Psam 89:3 da inagho 37; Aisaiya 29:18 da inagho 19, 35:5 da 6; Jerimaiya 23:5 da 6; Igikel 34:23 da 24).

‡‡11:2 Jius yadi noghotena *donki* toudi bagibagi kadi ribiribi. Toudi sawara sakawara, bi wawayawota sageru bi sawagawaga. Yesu donki debane igeru, na wawaya sikitada ware wawaya Kabikabikuwayina iyapiipiika bi gegha naboni kii-wawo kayowiikomerowane. Noko donkina, gegha tana iyabo naghove iyabagurena towoyina, naboni ribiribi Kabikabikuwayina. Mmko yiyeveveyana Yesu na Keriso.

wawaya mududi riridiye siyamiimirina sivitarakiyanedi bo, “Awaki kiiravine donki wotuna koruparupami?”⁶ Na toudi metagha Yesu iwoned, na naboni wawaya siwoned, na siviwaghasinedi da sirutayini.⁷ Wasina donki wotuna sirutayini sipiika Yesu biidi bi yadi sowo sivitavenageegeeyana kubukiine, bi Yesu debane imakegae.

⁸ Bi wawaya korotodi yadi sowo sirutatara keda debane sikepana bi mududi kii ghabighabi ere rugurugudi kwabuma siyaragha na kedae sikepana.[¶] ⁹ Bi wawaya naghona da iyyawogha murine siyakivikivini, na sikarayewoveni bo, “Hosanna!

Tam, God kana waghawaghae kwapiipiika na kakabekabepepim.^{§§}

¹⁰ Nosida Deivid yana kunukunuma

tam kwapiipiika kunibademii na kakabekabepepim!

God abame makamakena kakabekabepepi!”

¹¹ Yesu, Jerusalemma inokanibu na inagho God yana bareye irughu, bi sawara tupadi nama ikita yapoyaporidi. Bi noko murine, nada iravididi na touna da kana kivikivina yadi 12 yawata sikanibu sinagho Betenima.

Yesu, Kogheya kiina imagi

Mat 21:18-19

¹² Raghani ibori bi Yesu kana kivikivina teya Beteni sikuyoveni siyaveravera magha Jerusalemma, na vitonana damina ikabi.¹³ Rabarabama ikitawiivera da ki-iuwa kiina kana waghawagha kogheya inumo na ikita, na inagho iyakita da iuwagha bo gegha. Bi raghanina ipiika kiine, na ikita da rugurugu kawanagha, basuna gegha kogheya kana iri.¹⁴ Na kogheya kiina iwonen bo, “Gegha tana iyyabo uwam inakam towogha mayenina!” Na kana kivikivina mmko sisiyina siwaiyaneni.

Yesu, wiigimona da gimogimona damdi God yana bareye irukwavina

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jhn 2:13-22

¹⁵ Raghanine Jerusalemma sinokanibu, na Yesu irughu God yana bare garina kamone bi wiigimona da gimogimona damdi, idagu iyarurukwavinidi siyakanikanibu. Bi mane wiikabivereyana damdi yadi kemakema da iyyawogha ayabo siyigimona, na yadi makamake ivikouririghana,^{*} ¹⁶ bi getana iyyabo iyiwaghasineni da wiigimona sawaridi God yana bare garina kamonagha iyakawara iyarughuwonana.¹⁷ ^s Bi iviyevevedi iwona bo, “God wonana buka kamone nada sigirumina iwona da, “Yagu Bare na sinakwatuvuni da touna pari barena, wawaya damvedamve kiiravidiyi, bi tami kobera da naboni yapiyapi damdi yadi kowokowogha.”

[¶]**11:8** Jon 12:13, yawonawona da mmkodi na notuveya ragharaghadi. Wawaya yadi sowo bo yarayara ere-rugurugudi kedaye sigawara da kabikuwaye bi Yesu sav-erabodeni naboni kiiwawo.

^{§§}**11:9** *Hosanna na Aramik gamodi meko dagudagune yana basuna kuyiyawiiimii, bi muriye yana basuna kaveraverabodem da kakabekabepepim. Veses 9 da 10 kamodiye wawaya na Psam 118 kamonama sisisiya.*

^{*}**11:15** Mane wiikabivereyana damdi kubura wiibata damdi yadi mane sikuwamiridi da gegha wawaya gubadi nama bi noko manena Jius sakayoveni. Bi wawaya God yana bareye noko manenama da yadi puyo sagimona (Exodas 30:13).

^s**11:17** Isa 56:7

¹⁸ Na **prist** babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi mmko siwaiyaneni. Na sidagu keda siyininogha da Yesu siyakasunuyi. Toudi sinaghareni, basuna koroto tupana yana wiiyeveveyana siyisokoveni.

¹⁹ Wasina bi ravidie, na kana kiviivina yawata Jerusalem sikuyoveni.

Kogheya kiina irabobo

Mat 21:20-22

²⁰ Raghani ibori didibara wote, kedagha sipepewa siyanono Jerusalemma, na kogheyina kiina sikita. Touna i rabobo iyowogha inagho ramramne. ²¹ Pita inoghosi da awaki itubugha na Yesu iwonen bo, “Abawiiyeveveyana, kukita, kogheya kiina kuvimagi na irabobo!”

²² Yesu iwonabodedi bo, “God kovigeruveni! ²³ Iisuwonemi, da iiyabo mmko koyana inawoneni bo, ‘Geghomiiiri bi yegiiye kitavenayowoyena mayem,’ bi nuwanuwana kamone gegha ininuwabata, bi inigeruwana da awaki iwona na inatubugha, na God inabera kiiravine. ²⁴ Yana basuna mmko kiiravine awonewonemi: raghanina kwarupari bi sawara kiiravine kwiibaba, kigeruwana da nada kukabi, na awaki kiiravine kunibaba na kunakabi. ²⁵⁻²⁶ Bi raghanina kwageghomiiiri da kwarupari, bi iiyawogha berona tam biidi sibera na kunanoghotatavedi, na noko tamamnaki abame kate yam tamumu inanoghotatavedi.”†

Yesu yana maragata kiiravine Jius sivitarakiiyana

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Yesu kana kiviivina yawata Jerusalemma siverakanibu magha, bi raghanina God yana bare garina kamonagha iyapeepewa, na **prist** babadidi, God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi da kwanatu kana dogara sipiika Yesu biidi ²⁸ bi sivitarakiiyaneni bo, “Awaki maragasina kukabi na mmkodi bera kubera? Bi iiyabo mmko maragasina iverem?”

²⁹ Iwonabodedi bo, “Wiitarakiiyana tana anawonemi, bi tami wonabodeyana konaveregu, na anawonemi da awaki maragasine mmkodi bera abera. ³⁰ Kowonegu, Jon mema yana maragata ipiika na iyabaabataito: God gwabinama bo wawaya?”

³¹ Na wiikawakereyana toudimani kamodiye sidaguni, “Awaki tanawoneni? Memeda tanawona bo, ‘God gwabinama,’ na inawona bo, ‘Awaki kiiravine Jon gekoyigeruvenina?’ ³² Bi meboda tanawona bo, ‘Wawaya gwabidima’ na kate bi koroto sinanuwatupa touda biiyadi.” (Na toudi koroto sinagharedi, kiiravine wawaya tupana sinoghosi da Jon, na **peroveta** waghata). ³³ Na yadi wonabodeyana Yesu biidi na, “Toumii gegha kayakovina.”

Na Yesu iwoned bo, “Wasina gegha anawonemi, da awaki maragasine mmkodi bera abera.”

†11:25-26 Wawaya mududi akowa kirakiidi sinoghota da sisiya mududi na ves 26 kamone da sisiyina mma naboni: Bi memeda gegha kunanoghotatavedina, tamamnaki abame gegha inanoghotatavedina.

Kwabu bagibagi damdi kadi miiba

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

12 ¹Wasina bi Yesu miibama iwonedo bo, “Tomogha tana kwabuve wain iwavi. Igari wiikenavivireni, dogu tana ibani wain kana ruruboto kiiravine, da wi-ikighukighu kana bare iyoghani. Bi wawaya iyouna da yana kwabuve ivikoyayidi da siyigimogimoneni, bi iwagawaga inagho takubure.” ²Raghanina kabipura gabudarina ipiika, na kwabu wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora inagho kwabu bagibagi damdi biiyadi, da kanareregha kabipura kamonama iyakabi. ³Bagibagi damdi, wiitamariyana siburavi, da sigudani, bi ima kawanagha sivipora iveram-agma. ⁴Wasina wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora; bi kwabu bagibagi damdi gayamina sirouvi bi siwona wiisnimayamayayi. ⁵Na yana wiitamariyana tana bada ivipora, na touna bada sikasunuyi; bi wiitamariyana mududi kedana mayimayiyina siviberaberowanedi, mududi sirouwa bi mududi sivikasunughana. ⁶Kwabu wiibadana wawaya tanagha iyamakamake da iyipora na tomoyina touna wosina natunuwana. Tughura waghate, na natuna ivipora inagho bagibagi damdi biiyadi bi iwona bo, ‘Anoghonoghosi da natugu sinakabikarawayeni.’ ⁷Bi gegha, nokodi bagibagi damdi toudimani sivisisiya vivirana bo, ‘Mmkona kwabu wiibadana natuna. Kopiika, tana kasunuyi, bi yana kwabu na tani rapeneni.’ ⁸Na tomoyina natuna siburavi bi sikasunuyi da tubuyina sivitavena kanibuveni kwabu garina kubune.

⁹Awaki, bada kwabu wiibadana inabera? Inapiika da bagibagi damdi inikasunughana, bi woudi imadiye yana kwabu inatore. ¹⁰Wiisuwona, God wonana kamone nada kokabiyavidi da iwona bo,

‘Akima meko abayoghayoghana sivisinighiighiiyeni, na kata iviakima kiitowana;’[§]

¹¹Mmko berana Bada ibera, ayagha matadae yinuwakayowana.”

¹²Jius babada siberatowoyi da siyaburavi, basuna sakovi da Yesu mmko iyisisiyeni na toudi kadi miiba. Bi gegha da, koroto sinagharedi na sikitawiitaveni bi sinagho.

[§]**12:1** *Wain kwabuna na touna tanawa pinimina meme urawa tana sawavi. Mmko uravina uwana, bariyawa gamodima sakwatuvedo grapes. Wawaya mmkodi greip kayedima situgudaguda da sarubototavedo ruruboto gawarine, bariyawa gamodima sawona wine press. Bi miina kabikabiwiitaghoma satore rughuveni, bi yiwamiwamira da ninina, kana waghawagha wain. Jius kiiravidiyena, noko wain na raghani nonowa kana rarima. Israel na God yana wain kwabuna.*

[¶]**12:5** Isrel damdi peroperoveta sivisinighiighiiyedi ware kwabu bagibagi totomoyidi kadi bada yana wiitamariyana naboni sivisinighiighiiyedi na naboni (Jerimaiya 7:25 da 26; Emos 3:7 bi Jakaraiya 1:6 kokita).

[§]**12:10** Jius raghani tupana akima sabori da gimadi ghamadi bi bare sayoghana da yoghayoghana. Papasusu akimina na gimana kiitowanina nama papasusuve meme papa bata sibanana. Touna na bare kunukununa bi papa yakabitawana gogona da barena tupana yakakokako. Yesu touna papasusu akimina God yana bare wouna kiiravine, touna taparoro (Efesiyens 2:19-21 kokita).

[¶]**12:1** Isa 5:1,2

Teks wiimiisana kana wiitarakiiyana

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Muriye na Jius babadidi, **Perisis** da Herod turaturana mududi siviporadi sinagho Yesu biidi da wiitarakiiyanama siyikayetayina. ¹⁴ Sipiika bi siwona bo, “Abawiiyeveveyana, kakovi da wonawaghata kwiisisiyedi, bi wawaya awaki siyanoghonoghotana gekuyinuwapoyedina. Gegha kuyanoghonoghosi da kadi waghawagha ghamadi, bi tam wiisuwone God yana keda kwiieveyeyana wawaya biiyadi. Kuwonemii, wasina da teks tani miisana Sisa** biidi bo gegha?”

¹⁵ Bi iyakovi da siyaberaberatowoyi da siiyabeni†† na iwonedni bo, “Awaki ki-iravine tagu kwiikayekayegu? Dinarias tana kopiikeni anakita.”

¹⁶ Na dinarias tana sikabi sivereni, bi ivitarakiiyanedi bo, “Mmkona iiyabo gubana da kana waghawagha?”

Toudi siwona bo, “Sisa.”

¹⁷ Na Yesu iwonedni bo, “Wasina, awaki Sisa rapene na Sisa kovereni, bi awaki God rapene na God kovereni.” Bi yana sisiya sivisokoveni.

Nayi kana sisiya geghomiiri magha gabudarina murine

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ ^uSadusis^{‡‡} iyawoghana sawona da wawaya gegha raboboma sinageghomiiri. Na mududi sipiika Yesu biidi bi siwona bo, ¹⁹ “Abawiiyeveveyana, Mosis mma naboni gwara igirumi kiiravimiiye: Memeda tomogha inarabobo da wavinena inakuyoveni bi natunatuna gegha, na tomoyina waresina tana kwaburina inarawayi da sinituwa, bi nokodi ededidi na naboni waresina raborabobona natunatuna. ²⁰ Raghani tana tomotomogha rakarakadi yadi 7. Iyarokona wasike irawayi, bi gesiyituwa bi irabobo. ²¹ Na tiinaru murine kwaburina irawayi, gesiyituwa bi irabobo. Berana mayimayiyina tomogha kana wiiaroba biidi itubugha inayi bi irabobo. ²² Nokodi rakarakadi yadi 7 wasikena sirawayi, da gesiyituwa bi sirabobo. Tughurine, na wasikena irabobo. ²³ Kata, raghanina raborabobodi tupadi geghomiiri magha gabudarine sinageghomiiri, na touna iiyabo wavinena? Basuna yadi 7 tupadi sirawayi.”

²⁴ Yesu iwonabodedi bo, “Tami yami noghota sisiwana! Yana basuna God wonana bo yana maragata gekoyakovina. ²⁵ Raghani wawaya raboboma sinageghomi-

** 12:14 **Sisa na touna Roume damdi yadi kiiwawo.**

†† 12:15 Wiirubasina mma naboni: memeda Yesu iyawona bo, “Gegha Sisa biidi teks konimiisana,” na Roume babada Jiudiya siyakoyakoyayina na rubana siyapatumi. Bi memeda iyawona bo, “Sisa biidi teks kovimiisana,” na Jius damdi gegha sinakayovenina.

‡‡ 12:18 **Sadusis toudi dam tana, mounouridi da babada ghamaghamadi Jius kamodiye. Toudi yadi wiigeruwana ivibogaye gegha Perisis naboni na raghani tupadi na sikawakereyana. Sadusis gegha siyigeruwana da wawaya raborabobodi muriye raboboma sinageghomiiri. Toudi gegha siyigeruwana da nama aneyaneya bo kanukanuma mududi. Toudi yadi wiigeruwana na Mosis yana buka yadi imiikovi igirumana (Genisis, Exodas, Livitikas, Nambas, Diutoronomi) bi gegha giruma kabikabikuwayenidi mududina.**

^u12:18 Acts 23:8

iri, na toudi naboni aneyaneya abame bi gegha sinanayina.[¶] ²⁶ Bi kata, wawaya raboboma sageghomiiri magha kiiravine, na memeda nada kokabiyavi da awaki Mosis yana bukae igirumi, raghanina God irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakarakarasinna kamone. Name God, Mosis iwoneneni bo, ‘Tagu, Abraham yana God bi Aisik yana God bi Jeikap yana God.’ ²⁷ Na noko kiiravine na tanakovi da God, na gegha wawaya raborabobodi yadi God, bi wawaya yawayawiidi yadi God. Na yami noghota tupadi siwasiwanidi.”

Gwara ghamanakina

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ God yana gwara kana wiiveveveyana tana ipiika, bi Yesu da Sadusis naboni siyikawakereyana, na iwaiyanedi. Iwaiyana da Yesu iwonabodena wiimasiyedi, na ivitarakiyaneni bo, “God yana gwara meko iragata kirakii?”

²⁹ ^wYesu iwona bo, “Gwara meko igekirakii na mmko: ‘Isrel dammi, kowaiyana! Bada yada God, touna kawagha Bada. ³⁰ Bi God nuwanuwam tupana, kanumim tupana, yam noghota bi yam maragata tupadima kinuwayuyuneni.’ ³¹ ^xGwara kana wiibata ghamanakina, na mma naboni: ‘Turaturam kuvinuwayuyunedi, mayimayiyina tammani kwiinuwayuyunemna.’ Mmkodi gwaradi yadi bata na siragata kirakii, genaboni mududi.”

³² Gwara kana wiiveveveyana tomoyina iwona bo, “Abawiiiveveveyana, kuvisisiya wiimasi, wiisuwona da God tanagha, bi gegha god tana nama ririnena. ³³ God nuwanuwada tupanama, yada noghota tupanama bi yada maragata tupanama taninuwayuyuneni. Bi turaturada taninuwayuyunedi mayimayiyina naboni toudamani tiinuwayuyunedana. Mmkodi gwara yadi bata kabisisiredi na sigekirakii gegha naboni ribiribi tagibudi da God biidi tasuwarana bi kate suwara mududi.”

³⁴ Yesu iyakovi da tomogha noghota miisenama iwonabodeyana, na iwoneneni bo, “Tam gegha iyarabaraba da God yana wiibadane kunarughu.” Na wawaya sinaghara da getana iiyabo wiitarakiyana mududi iyawonenina.

Waghawagha Keriso wiitarakiyanina

Mat 22:41—23:36; Luk 20:41-47

³⁵ Raghanina Yesu, God yana bare garina kamone iyiveveveyana, na iwona bo, “Awaki kiiravine Gwara kana wiiveveveyana damdi sawona da Keriso na Deivid tubuna? ³⁶ ^yKanuma Kabikabikuwayina Deivid ivinuwasisiri, na iwona bo, ‘Bada God yagu Bada iwoneneni, ‘Mabo ririguve kumakekira bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatoreni.’ [¶] [§]§

³⁷ Deivid tounamani Keriso ikwatuveni da yana Bada. Na metagha konoghonoghosi, Keriso na touna Deivid tubuna bo?” Koroto ghamana Yesu yana sisiya nuwamiiseye siyawaiwaiyaneni.

[¶]**12:25** Aneyaneya toudi gegha siyaraborabobona, bi gegha siyanayinayina bo siyituwana.

[§]**12:36** Wiisuwona, Keriso na kiiwawo Deivid kayekikina, bi gegha, da Keriso na igee da igee kirakii, bi kate touna na bada Deivid yana Bada.

Yesu, God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi irugiuvedi

³⁸ Yesu iyiyeevede, na iwona bo, “Kokita yapori da gwara kana wiiyeveveyana damdi gesiniyabemina. Tarasowo rukarukaruwanidi siniyagha bi sinapepewa, bi yadi wiina wawaya kabikarawaye sinikiikiivedi wiigimona gawaridiye. ³⁹ Bi yadi wiina makamake gawaridi miisedi **kabepepa baredi** kamodiye bi kate babada gham-ghamadi yadi gaware sinamake, poragha raghanidiye. ⁴⁰ Bi sarupari wiiguriguri na wawaya sanaghosi da toudi kabikabikuwayidi, bi kwabukwabura yadi bare sakita kirorovedi na siyabedi da baredi sirapeneyana. Mmkodi wawayidi, na God aro ghamanakina inaveredi.”

Kwabura yana vereyana

Luk 21:1-4

⁴¹ Yesu suwara kabomidi gawarina riridiye imakekira God yana bare kamone, bi wawaya metagha mane siyatutoura na iyaruruwiitetedi. Wawaya moumouridi korotodi mane peyaridi siyatutoura. ⁴² Wasina bi kwabura moyamoyakina ipiika da kopa mane busobusodi bata, itourarughuwana suwara kabomina kamone. Bi mmkodi manedi yadi maragata damina igisikirakii. ⁴³ Na Yesu kana kivikivina ikwatuvedi sipiika bi iwonedo bo, “Wiisuwona awonewonemi, mmko kwaburina moyamoyakina puyo ghamanakina itore, gegha naboni wawaya mududi. ⁴⁴ Yana basuna, mmkodi wawaya moumouridi tupadi yadi moura ghamadi bi pinimidigha sivereyana, bi noko kwaburina bagune moyamoyakina, bi awaki kana makekawakawa na tupana itore.”

Yesu iwona da God yana bare muriye Jius kadi aviya sinibero

Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

13 Wasina raghanine Yesu, Bare Kabikabikuwayina garina iyakuyokuyoveni, na kana kivikivina tana iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kukita mmkodi bare warawaratetedi, da mmkodi akima ghamanakidi.”

² Yesu iwona bo, “Nokodi bare ghamanakidi kwakitakita! Na raghani murine na Jius kadi aviya tupana siniberodi. Gegha akima tana kwiinana debane inamakena.”

Wawaya sinakabikwarakwara, bi Yesu kana kivikivina tounaye sinamiiri kikita

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Wasina God yana bare bi nawane Oliv koyana debane Yesu iyamakamake, na Pita, Jemes, Jon da Andru wiikowoye sivitarakiiyaneni, ⁴ “Kuwonemii, meyani mmkodi beradi sinatubugha. Awaki matakirina iniyeeveveyana da mmkodi bera pinimina bi sinatubugha?”

⁵ Na iwonedo bo, “Kokita wiimasi da gegha iiyabo iniyabemina. ⁶ Tomotomogha korotodi waghawaghaghuve sinapiika sinawona bo, ‘Tagu na Keriso!’ na wawaya korotodi siniyabedi. ⁷ Bi raghanina wiirouwa kwarituna bo aviya waradi rabarabae konawayana na gegha konanagharana. Mmkodi beradi sinatubugha naghove, bi noko geraghani damona. ⁸ Dam sinageghomiiri da siniaviya vivirana bi kiiwawo sinageghomiiri da sinirouwa vivirana. Nukenuke kubura bogaebogae sinatubugha

da kate gomara. Mmkona dagudaguna kawagha, ware wasike roperopeyina wiituwa sinivisina dagudaguna yakabikabina naboni.

⁹Tami wosina kokoyagha yaporimi. Sinakabimi bi sinitupawamiwamiremi da bada **kabepepa barekiye** sinavidividimi. Bi tami kagu kivikivina kiiravine na sinakabimi da sinatupemi bi kiikiwawo naghodiye konamiiri da wara miisena konawonedi. ¹⁰Bi dagudagune na wara miisena God yana wiibadana kiiravine tami da iiyawogha sigeruvegu na konadimeni damve damve biiyadi, muriye da damona inapiika.

¹¹Bi raghanina kami aviya sinakabimi da sinitupawamiwamiremi, na gekoninuwapoya yaininagha da metagha konisisiya. Gegha tami yami noghotama konisisiyana bi Kanuma Kabikabikuwayina tamiye inisisiya na awaki inaveremina kovisisiya.

¹²Tomotomogha sinageghomiiri da warewaresidi sinavereyana bi kadi aviya sinikasunughana, bi tamadam mayimayiyina natunatudi biidi sinabera. Ededa taghunudinaki sinaviyedi bi sinavereyana da kadi aviya sinikasunughana. ¹³Tami kagu kivikivina kiiravine na wawaya tupana sinasinighiiyemi. Bi iiyabo inamiiri kikita da damone na God iniyawiini.”

Kabikwarakwara ghamana gabudarina

Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴“Bi raghanina konakita da awaki **peroveta** Deniyel ivisisiyeni meko bera tupana yiberodi, na gawara kabikabikuwayine inamiiri, meme gewasina da iyamiirina (Kabiyawa wawayim: Kunuwagiureni mmko awaki basuna). Wasina nokodi Jiudiya kubura kamone samakamake na sinaverataveyana koyae. ¹⁵Wawaya bare kubune na geinayowogha inarughu bare kamone yana sawara inayounana, ¹⁶bi bada, iiyabo yana kwabuve yabagibagi, na geinaveramagha bareye da kana tarasowo inakabina. ¹⁷Bi noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina wasiwasike biiyadi iiyawogha siropeya da pepeya sisusuna. ¹⁸God biidi korupari da mmkodi beradi gegha boduve sinatubughana! ¹⁹Yana basuna noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina nama. Bi raghanine God kubura ibera na kabikwarakwara ghamadi roro nokodi naboni gesiyatubughana, patana da kata bi raghani muriye kate gegha naboni sinatubugha maghana. ²⁰Na Bada, nokodi gabudaridi iruwitupo. Bi memeda gegha iyayaraghana, wawaya kate gesiyayawana. Bi iiyawogha ivineyidi na noghosidiye, touna mmkodi gabudaridi iyaragha.

²¹Noko raghanine, memeda wawaya tana inawonemi bo, ‘Keriso mmakatanina, kokita!’ bo, ‘Vinikatanina!’ gekonigeruvenina. ²²Yana basuna Keriso wiiwiiyaba da peroveta wiiwiiyaba sinarumaghatara bi **berakayowiiwiiyaka** da matakira sinabera, bi sinaberatowoyi da God yana wiivenevinegha wawayidi siniyabedi, da sinigeruedi. ²³Na kokabunagha, bi kokoyagha mayemi! Bera tupadi kadi sisiya awonena katamanemi, muriye da raghanina inapiika.”

God yana Wiisuwona Tomoyina yana piikamagha gabudarina

Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴“Bi kabikwarakwara ghamanakidi gabudaridi sinakovi, muriye na gabudara raragha inakabitore bi matu bada gegha inikonakona. ²⁵Kewokewo abame sinaririgha, bi abama kana sawara mududi maragasidi sininukenuke. ²⁶^aBi noko raghanine wawaya sinakita da God yana **Wiisuwona Tomoyina** inarumaghatara, uuwa debadigha inapiipiika, maragata ghamana teya da ere kinivina. ²⁷Wasina bi aneyaneya iniporadi kubura tupane da God yana wiivinevnegha wawayidi sinituwi-itaghoma kubura damone da inanagho abama damone.”

Kogheya kiina miibina

Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸Wasina Yesu iwona bo, “Konoghosi awaki itubugha kogheya kiina biidi da akowa nokove konakabi. Raghanina ragharaghana sameyu da samatagha bi numonumo sarumaghatara, na kwakovi noko gogo raghanina yapiipiika. ²⁹Mayimayiyina, raghanina konakita da mmkodi beradi sinatubutubugha, na konakovi da God yana **Wiisuwona Tomoyina** yana piikina inoratu, bi ikabunagha da inidagu. ³⁰Iisuwonemi, mmko kimsina wawayimi tupana gekonarabobo patana da mmkodi beradi sinatubugha naghove. ³¹Abama da kubura sinamomogha, bi wonagu kate gegha inamomoghana.”

Tana kabunagha Yesu yana piikamagha kiiravine

Mat 24:36-44

³²“Getana iiyabo iyakovi, da meyani noko gabudarina bo raghanina inapiiika, gegha aneyaneya abame, bo Natu iyakovina; Tamada God kawagha iyakovi.

³³Kokabunagha da kokoyagha mayemi, gekoyakovi da meyani noko raghanina inapiiika! ³⁴Ware tomogha tana yana bare yakuyoveni yawagawaga yanagho takubure. Na wiitamariyana imadiye yana sawara yatoura bi tatadigegha yadi bagibagi yaveredi. Bi iiyabo matamketa yakoyakoyayi na yawoneni da inikighukighu. ³⁵Wasina bi tami bada kokabunagha, basuna gekoyakovi da meyani bare badana inaveramagha. Memeda ravidie bo kenakenaruwamire, bo kokorereko sinaduuduna bo didibare. ³⁶Bi raghanine inapiiika na gegha yana wiina da inabananimi konakenakenana. ³⁷Awaki awonewonemi, na bada wawaya tupadi anawonedi: Kokabunagha!”

Jius siyisisiya wiikowogha da Yesu siyirabobo

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jhn 11:45-53

14^bKata na gabudara bata kawagha siyamakamake da **Koughanu** bi **Parawa Gegha Yist Teya** porayidi. Na **prist** babadidi da gwara kana wiiveveyana damdi wiikowoye keda siyininogha da Yesu siyiyabeni bi siyakabitawani da siyakasunuyi. ²Na siwona bo, “Gegha poragha raghanine tana berana, kate bi wawaya wiirouwa sinidagveni.”

^a13:26 Dan 7:13 ^b14:1 Exo 12:1-27

Wasike mayawagama Yesu gayamina iwayi

Mat 26:6-13; Jhn 12:1-8

³ Bi raghanina Yesu Betenine na Saimon, tomogha iiyabo naghove korekore ikabina yana bareye. Bi siyakamkam, na wasike tana verikoko alabastama* sibera bi mayawaga kamone na ikawari irughu. Da verikokona kanighona ikiyagiini bi Yesu gayamine mayawagina iwayi. Bi mayawagina miisanina ghamana bi nadima† sibera. ⁴ Wawaya mududi nama nuwanuwadi sipughu na sivisisiya kabivivirana bo, “Awaki kiiravine mmko mayawagina ivikawawaneni? ⁵ Siyigimogimoneni da mane ghamana siyakabi bi manena moyaka siyaveredi,” na siki kirakiyi.

⁶ Bi Yesu iwonedni bo, “Kokuyoveni, awaki kiiravine kwiisinimayamayayi? Touna bera waratetena ibera tagu biidi. ⁷ Tami nonowa moyaka teya konamakamake, bi yami kayowane koniwiitedi bi tagu gegha nonowa yawata tana makena. ⁸ Bi awaki rubana da iyabera na ibera; da mayawaga tubuyiguve iwayi da raghani katamane ikabununagha kagu dogudogu kiiravine. ⁹ Iisuwonemi, meghamegha mmko kuburine, meme wawaya waragu miisena sinadimedimeni, na awaki mmko wasikena tagu biidi ibera na kate sinisisiyeni da raghani nonowa sinanoghonoghosi.”

Jiudas iviwaghasina da Yesu, prist babadidi imadiye iyatoreni

Mat 26:14; Luk 22:3-6

¹⁰ Noko murine Jiudas Iskariyot, kivikivina 12 kamodiye bi tana, inagho **prist** babadidi biiyadi da Yesu kiiravine iyapuke. ¹¹ Damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na svinuwamiise bi sivisuwoneni da mane siyavereni. Wasina bi Jiudas keda wiinogha idagu da metagha Yesu, imadiye iyatore.

Yesu da kivikivina, Koughanu kamkena, na sikam

Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jhn 13:21-30

¹² **Parawa Gegha Yist Teya** porayina gabudarina dagudagune, bi gabudarine na nigenige sikasunughana da **Koughanu** kiiravine, na kivikivina Yesu sivitarakiyayeni bo, “Mebo yam wiina kananagho da Koughanu kamkenana kiiravimve kana kabununayi?”

¹³ Wasina bi kana kivikivina bata iviporadi, iwonedni bo, “Konagho konarughu kwanatuve, bi tomogha rarima kibubuna yakawakawari na konakita. Na kokivini, ¹⁴ da meme inarughu, na barena wiibadana kowoneni bo, ‘Abawiiyeveveyana iwona da, “Tupayarayina meme, tagu da kagu kivikivina kiiravimiye Koughanu kamkenana kana kam?” ’ ¹⁵ Wasina bi tupayaragha ghamana kiidamove iniyevevemi, tourawiikayowanina da kabukabununayina, na name bera tupana kokabikuya kiiravidaye.”

¹⁶ Kivikivina sinagho sirughu kwanatuve, bi bera tupana metagha Yesu iwonedina sibanani, da Koughanu kamkena, na sikabikuyi.

*14:3 Alabasta touna akima waratete kirakiina bi pikapikana. Bi wawaya sakabi bi ipagama kiyabu da tarabiibiisaka tunama satarakepokepo.

†14:3 Nadi touna kii tana kana waghawagha, bi noko kiina ramramnama mayawaga sabera. Bi kiina touna India yadi kubure yagogogo.

¹⁷ Bi ravidye na Yesu, kivikivina yadi 12 yawata siverakanibu. ¹⁸ Bi siyakamkam raghanine, iwonedo bo, “Iisuwonemi, da kamomima tana kagu puka inakabi iyabo yawata kakamkamna.”

¹⁹ Kivikivina noko sisiyina siwaiyana na sivinuwapoya bi sidagu tatadigegha sinitarakiyaneni, “Wiisuwona tagu bo?”

²⁰ Yesu iwonabodedo bo, “Tami 12 kamomiye tana, iyabo kana parawa dabira kamone tagu teya kakutuwana. ²¹ **Peroveta** metagha sigirumana naboni da **Wiisuwona Tomoyina** inarabobo. Bi God noko tomoyina iyabo yana Wiisuwona Tomoyina kana puke inakabina kate aro ghamanakina inavereni! Na iyamiise kirakii da noko tomoyina gegha iyatubughana.”

Yesu kana kivikivina teya raghani tughurina sikampatapata

(The Lord's Supper)

Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

²² Bi siyakamkam raghanine, Yesu parawa tana ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi ikiyagima da kana kivikivina iveredi, iwona bo, “Kokabi; mmko na tubuyigu.”

²³ Bi wain reduna ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi iveredi da tupadi tounama siniuna. ²⁴ “Bi iwona bo, “Mmko tagu ganiganigu, meko inororotaveyana wawaya korotodi kiiravidye. Ganiganigu touna inabera da God yana wiiwaghasina maragasina wouna inatarakirami yana wawaya biidi. ²⁵ Iisuwonemi, gegha meyani mmko wainna ananiuna mayeni patana da God wawaya keda woune inibadedo na gabudarine wain wouna ananiuni.”

²⁶ Wasina bi ayii tana sitawori bi Jerusalem sikanibutaveni sinagho Oliv koyane.

Yesu iwona da kate Pita inawona wiinagonagoveni

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jhn 13:36-38

²⁷ Yesu iwonedo bo, Tupami konavera da konakuyovegu, basuna God wonana buka kamone iwona da:

‘God sip kadi bodaboda inakasunuyi,
na sip tupadi sinimosaredi,’

²⁸ bi muriye raboboma anageghomiiri magha, na aninagho ananagho Galilima, bi tami murigha.

²⁹ Pita iwona bo, “Memeda turagu sinavera da sinakuyovem, bi tagu geanakuyovemna!”

³⁰ Yesu, Pita iwoneni bo, “Iisuwonem, kata nubabasuve muriye da kokorereko inaduu da bata, na naghove kunawona raghani aroba da tagu gegha kuyakoviguna.”

³¹ Pita iwonabodeyana wiimaragata bo, “Tagu kate genaboni anisisiyana, bagune tam da tagu sinikasunughaneda, kate gemeyani anawona wiinagonagovemna.” Bi kivikivina mududi bada sisiyina mayimayiyina sivisisiyeni.

Getsemenine Yesu iyarurupari

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Wasina sipiika gawara kana waghawagha Getsemenima, na kana kivikivina iwonedo bo, “Mma komakae bi anarupari.” ³³ Na Pita, Jemes da Jon irutayinidi yawata sinagho. Bi nuwawisi da nuwapoya ikabi kirakiiyeni, ³⁴ na iwonedo bo, “Nuwapoya nuwanuwaguve iragata kirakii da damina ware pinimina bi inirabobogu. Mma komakae bi kovikighukighu.”

³⁵ Inagho gisina bi ere nuwawisi itavayowoyena mayeni tanave, bi irupari da nuwawisi da sinivisi naghona sapiipiika na memeda rubana bo gegha da siyanaghotaveyana. ³⁶ Na ruparima iwona bo, “Abba,[‡] Tamagunaki! Tam bera tupaɗi rubana kunabera, na mmko kabikwarakwara reduna gwabiguve kabitaveni. Bi geawaki ayakayovenina, bi tam awaki kukayovenina.”

³⁷ Wasina bi Yesu iveramagha da kivikivina aroba ibananidi siyakenakena. Na Pita iwoneni bo, “Saimon, da kwakenakena? Raghani gisinagha kunabanenega bo gegha?” ³⁸ Na iwonedo bo, “Kovikighukighu, bi korupari da gegha ruyagha kamone konabekuna. Kanuma yakayokayoveni da bera miisena bi tubugha inoganoga.”

³⁹ Inagho magha bi irupari, sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya. ⁴⁰ Bi iveramagha na ibananidi siyakenakena, kiiravine gerubana matadi siyakitatora. Na gegha siyakovi da awaki touna siyawoneni.

⁴¹ Bi raghani wiirabina iveramagha, na iwonedo bo, “Tami patana kokenakena da kwiiyawitaveyana? Wasina rubana! Gabudarina ipiika! Kokita, puke wawayina, **Wisuwona Tomoyina** yitowawoneni tamumu damdi biiyadi. ⁴² Kogeghomiiiri, tana nagho, kokita tomoyina mmakatanina iiyabo kagu puke ikabina.”

Yesu sipatumi

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jhn 18:3-12

⁴³ Yesu patana iyisisiya bi Jiudas, kivikivina 12 kamodiye bi tana, iverakanibu. Bi murinagha na koroto ghamana seri da kepata sivimakabikabiye. Bi mmkodi wawaya na **prist** babadidi, gwara wiiveveyana damdi, da kwanatu kana dogara siviporadi. ⁴⁴ Bi Jiudas nada ivikatayidi matakira kiiravine, iwonedo bo, “Tomogha anamaghanina,[¶] wasina touna. Koburavi, kokabitawani bi korutayini konanagho.”

⁴⁵ Raghani Jiudas iverakanibu, na yaininagha inagho Yesu biidi bi iwona bo, “Abawiiweveyana!” bi nawanawana imaghani. ⁴⁶ Na sipatumi da sikabikikisi. ⁴⁷ Bi wawaya tana nama iyamiimiiri na yana seri itaiyina kanibuveni bi prist kiikiwawona yana wiibagubagurana tainana ikasiyaraghataveni.

⁴⁸ Bi Yesu iwonedo, “Tagu ware kasukasunugha, bo? Na seri da kepatama kopiika da konapatumigu. ⁴⁹ Raghani nonowana tagu tami yawata, God yana bareye ayiweveyana, bi gegha koyapatumiguna. Bi gegha, da buka **peroveta** sigirumina inatubugha.”

[‡]14:36 **Abba, noko Aramik yadi gamo, meko Yesu iyisisiyana. Bi Abba yana basuna tamada.**

[¶]14:44 Jius yadi kikiyena wiiturana miisedina, toudi maghanama sikiikiwa kab ivivirana nawanawadiye.

⁵⁰ Wasina bi kivikivina tupadi sikuyoveni bi siverawiitaveni. ⁵¹ Bi tomogha yaragina, gara yabuyabunama ivitarasowowota, da Yesu iyakivikivini, na siberatowoyi da siyaburavi, ⁵² bi kana gara imadebadiye ikuyoveni bi ighaninagha iverataveyana.

Wiigiugerogerora damdi Yesu sivikeekeeni

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jhn 18:13-14,19-24

⁵³ Wasina Yesu sikabi sinagho prist kiikiwawona yana bareye, meme **prist** babadidi tupadi, kwanatu kana dogara da gwara wiyeveveyana damdi sivataghomidina. ⁵⁴ Bi Pita kana taraboga murigha ikivinidi da irughu prist kiikiwawona yana bare garina kamone. Da name keyama ririne imakeyowogha iyiraragha, koyakoyagha damdi yawata. ⁵⁵ Bi prist babadidi da **Wiigiugerogerora damdi**[§] tupana siberatowoyi da Yesu yana berona siyabanani bi siyaviyeni da rabobove siyatore, bi gegha tana siyabanana. ⁵⁶ Wawaya korotodi sipiika da sisiya wiyaba sivisisiya da Yesu siyaviyeni, bi yadi waragututu gegha mayimayiyidina.

⁵⁷ Tomotomogha mududi sigeghomiiri da mmko wiyabinama Yesu siyaviyeni: ⁵⁸ “Kawaiyaneni iwona da, ‘Tagu, mmko God yana bare, meko wawaya imadima siyoghanina anatainarika, bi gabudara aroba murine na tana anayoghana mayeni gegha naboni wawaya imadima siyaberana.’” ⁵⁹ Bi gegha, yadi waragututuna tupadi na sivibogae.

⁶⁰ Na prist kiikiwawona, Wiigiugerogerora naghodiye igeghomiiri da Yesu ivitarakiyaneni bo, “Mmkodi sisiyama siyiyemna, awaki biidi gekuyawonawona bodeyana?”

⁶¹ Bi Yesu ivikawa potapota da gegha awaki tana iyawoneni. Na prist kiikiwawona ivitarakiyanena mayeni bo, “Tamna God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, iiyabo kakabekabepepi na Natuna?”

⁶² ^dNa Yesu iwona bo, “Wasina Tagu, bi tupami konakita da **Wiisuwona Tomoyina**, Maragata Kirakiina ririne inamakamake bi abama uuwadigha inapiipiika!”

⁶³ Na prist kiikiwawona kana kwama itainagosiri** bi iwona bo, “Gegha bada sisiya mududi taya kayokayowana maghana! ⁶⁴ Tami tupami, yana sisiya kowaiyaneni, touna God ivigiboyi. Awaki konoghonoghosi?”

Bi noko korotona siwona bo, “Touna iberabero na inarabobo.”

⁶⁵ Bi mududi sidagu Yesu siyakanukanu, matana sigere bi sirouvi. Da siwoneni bo, “Memeda tam **peroveta**, na kuwonemii iiyabo irouvim!” Wasina bi koyakoyagha damdi sikabi da sitapitapi.

§14:55 *Sanhedrin touna Jius babada damna meko igekiraki, Yesu yana raghaniye na Roume tamudu, toudi siyi waghasinedi da taparoro beradi sanuwagiureyana da yapiyapi situpa wamiwamiredi, bi gegha sini poradi rabobove. Prist kiikiwawona touna Wiigiugerogerora damdi gayamina bo wiibadana, bi tomotomogha yadi 71 mmko damna kamone: prist babadidi, kwanatu babadidi, gwara wiyeveveyana damdi.*

**14:63 Jius yadi kiki kamone wawaya kana gara inatainagosiri na touna nuwanuwana yapughu kirakii bo nuwanuwana yasibakuku na mmko berana yabera.

^d14:62 Dan 7:13

Pita, Yesu iwona wiinagonagoveni

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jhn 18:15-18

⁶⁶ Wasina bi Pita patana petakone gari kamone, bi **prist** kiikiwawona tana yana wiitamariyana wasikena imiiririya. ⁶⁷ Na raghanina ikita da Pita keyame iyiraragha, na rotomanina ikitarorona bi iwoneni bo, “Tam teya, na Yesu Nasaret tomogha yawata.”

⁶⁸ Bi Pita iwona wiinagonagoveni bo, “Geayakovi bi geyaguakowa da awaki kwii-sisiyeni,” bi ikanibutaveyana gari matamketane bi kate noko raghanine kokorereko iduu.††

⁶⁹ Bi wiitamariyana wasikena, raghanina Pita nama ikita na idagu wawaya nama ririne siyamiimiiri na iwonena mayedi bo, “Mmko tomoyina, na Yesu kwiinana tana!” ⁷⁰ Bi Pita iwona wiinagonagoveni.

Raghani gisina bi murine na nama iyawogha miimiiridi bada siwoneni bo, “Gekunakeena, wiisuwona tam Yesu yana wawaya tana, bi tamna Galili tomogha.”

⁷¹ Na Pita iwona bo, “Iisuwona, gegha ayyiabana, bi meboda aniyaba na God aro inaveregu! Tagu noko tomoyina kwiisisiyenina gegha ayakovina.”

⁷² Wasina bi kokorereko idou iyibata, na Pita inoghosi da metagha Yesu iwoneni, “Muriye da kokorereko inadou inibata, na naghove raghani aroba kunawona da tagu gekuyakoviguna.” Na nuwanuwana idugari da iwasigorita idou.

Yesu sipiikeni Pailat biidi

Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jhn 18:28-38

15 Raghani sowasowae **prist** babadidi, kwanatu kana dogara, gwara kana wi-iyeveveyana damdi, da **Wiigiugerogerora damna** tupadi yawata nada siv-itaghomidi bi siwonaruyarayaragha ikovi, na Yesu imana sikutawatawana, bi siv-inaghoveni sinaveni, da Pailat siviruvereni. ² Pailat, Yesu ivitarakiyaneni bo, “Tam Jius yadi kiiwawo bo?”

Na Yesu iwona bo, “Wasina kwiisisiya namakatanina.”

³ Prist babadidi Yesu wiiwawu sisiyidima siyikeekeeni. ⁴ Na Pailat ivitarakiyanena mayeni bo, “Kunawonabodeyana bo gegha? Yadi wiiwawu tupana da kuwaiyana!” ⁵ Bi Yesu geiyawonabodeyana magha, na Pailat ivisokoveni.

Jius damdi yadi wiina Yesu inarabobo

Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jhn 18:39—19:16

⁶ Raghani **Koughanu** porayidi nunudigha na Pailat ibera nuwaneni da biwa gawarina kamonama wawaya tana yikanibuveni, iyyabo, dam Jius sakayoveni na ki-iravine sibabana. ⁷ Bi noko raghanine tomogha kana waghawagha Barabas na biwa gawarina kamone, da wawaya iyawogha wiirouwa kamone kasunugha sibera na yawata. ⁸ Raghani koroto sivitaghomidi, na sidagu Pailat siyibabiini da nonowa iyaberaberana naboni, da yadi kayowana iyabera, ⁹⁻¹⁰ Bi Pailat iyakowa katamaneni da **prist** babadidi, na Yesu sivitowawoneni touna biidi basuna sinuwapughuveni. Na koroto ivitarakiyanedi bo, “Yami kayowana da Jius yadi kiiwawo anikanibuveni ki-

†† **14:68** Buka katamanidi mududi mmko sisiyina gegha siya girumina bi noko raghanine kokorereko iduu.

iravimiye bo?”¹¹ Na prist babadidi koroto nuwanuwadi sipiro bi siwonedu da Pailat siyibabiini bi Barabas iyikanibuveni kiiravidiye, Yesu wasana.¹² Wasina bi Pailat koroto iwonona mayedi bo, “Bi awaki, anabera mmko tomoyina biidi, kokwatuveni da Jius yadi kiiwawo?”

¹³ Bi sirabodeyana bo, “Kotuparatuni!”

¹⁴ Na ivitarakiiyanedi bo, “Awaki kiiravine? Bi awaki berana berona ibera?”

Bi koroto sirukwatu kamokamogha bo, “Kotuparatuni!”

¹⁵ Na Pailat yana kayowana da koroto iyinuwapikadi, na Barabas biwa gawari-nama ivikanibuveni kiiravidiye. Bi kawane na Yesu sikwapu kirakiiyeni bi iwonataveni da siyatuparatu.

Iyo wawayidi Yesu sivinamayeni

Mat 27:27-31; Jhn 19:2-3

¹⁶ Wasina iyo wawayidi Yesu sikabi sinagho Pailat yana bare garina kamone bi iyo turaturadi tupadi sikwaturiyariyadi sipiika.¹⁷ Bi kwama ididurinama Yesu sivikoteni da kapi iyiyona sibera bi gayamine siviyağa.¹⁸ Da ere wiinamayidi siyikayekayeni siyawonawona bo, “Kiiwa, kiiwa Jius yadi kiiwawo!”¹⁹ Bi dighonama gayamina siyarurouvi da siyakanukanu, bi siyituwapore oghogheyana da ere wiinamayidi siyapeepeteni.²⁰ Raghanina sivinamayeni ikovi, na kwama ididurina sikabitaveni bi kana kwama waghata sivikotena mayeni. Bi sirutayini sikanibu da siyatuparatuni.

Yesu situparatuni

Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jhn 19:17-27

²¹ Jerusalem sikanibutaveni bi kedae na tomogha kana waghawagha Saimon sibanani, wawa kuburinama ipiika iyarughurughu kwanatuve, na iyo wawayidi siruwiiyaiyaini da Yesu kana korosi iyakawari (Saimon na Sairin tomogha bi Aleksanda da Rufas tamadinaki).²² Wasina bi iyo damdi Yesu sirutayini sinagho gawara sakwatuveni Golgota, waghawaghana yana basuna *deudeu gawarina*.²³ Name siberatowoyi ware wain da kii otona kana waghawagha myrrh yawata siwamiri na siyavereni, bi Yesu gegha iyaniunina.^{‡‡}²⁴ Wasina situparatu, bi kana kwama sik-abireregha toudimani kamodiye, bi wiirekwa tana sibera da mekodi kwama yadi kayowane siyayouna.

²⁵ Didibare, gabudara iyarurumuyamuya (9:00 o'clock) bi situparatu.²⁶ Bi wiiwawu sisiyina siyaviyeni na kiisepiye sigirumi da gayamina wowone situturatu naboni iwona, “Jius yadi kiiwawo.”²⁷⁻²⁸^e Bi yapiyapi damdi bata situparatudi, Yesu yawata, tana katiiyane bi tana dugene.^{¶¶}

²⁹^f Wawaya ririnagha siyanono piika na gayamidi siwiineyana bi Yesu siwonawigiboyi bo, “Eka damina kabi! Tam kuwona da God yana bare kuyatainarika bi

^{‡‡}15:23 wain, myrrh yawata na sinivisi kana muramura.

^{¶¶}15:27-28 Giruma mududi katamanidiye na mmko sisiyinama sivikiitayineni: bi awaki siberana peroveta yana sisiya itarawiikim iwona da, “Sikita da naboni ware bera bero wawayina” (Aisaiya 53:12 kokita).

^e15:27-28 Isa 53:12 ^f15:29 Mrk 14:58

gabudara aroba kamone kuyayoghana mayeni! ³⁰ Na kata korosima kuyowogha da kuniyawii mayem!”

³¹ Bi berana mayimayiyina, *prist* babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi Yesu sivinamayeni, siyawonawona bo, “Wawaya mududi iviyawiidi bi kate gerubana tounamani iniyawii mayenina! ³² Mede tana kita, iwona da touna God yana Wiivinevinegha Tomoyina, Isrel kana kiiwawo kata korosima inayowogha, na tanigeruveni.” Bi nokodi bata, Yesu yawata situparatudi na bada siwona wiiberoveni.

Yesu irabobo

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jhn 19:28-30

³³ Gabudara yubasune na wiididibara kubura tupana isowomumu, patana da ravidid gabudare. ³⁴ Bi ravidid gabudare (3:00 o'klok) na Yesu irukwatu da ghamana, “*Eloi, Eloi, lama sabatani?*” yana basuna, “Yagu God, Yagu God, awaki biidi kukuyovegu?”

³⁵ Wawaya mududi nama siyamiimiiri bi siwaiyaneni na siwona bo, “Kowaiyana, touna Elaija yakwatukwatuvuni.” ³⁶ Wasina bi tomogha tana iverainagho gumba ikabi da wain tomatomane isirakutuvi, bi kii damone ivikavini. Bi ikoghasi igae Yesu biidi da iyaniuna bi iwona bo, “Kokoyai! Tana kita memeda Elaija yapiipiika korosima inatoreyowoyeni!”^{§§}

³⁷ Bi Yesu irakapara da yawiina itavenatughureni. ³⁸ Wasina bi God yana bareye bebera meko tupayaragha Kabikabikuwayina itoreboda iyarororoga na itamogosira da bata, wowone da iyowogha kabine.

³⁹ Iyo damdi kadi bada nama korosi naghone iyamiimiiri na ikita da metagha Yesu irabobo, na iwona bo, “Wiisuwona mmko tomoyina na God natuna!”

⁴⁰ Wasiwasike mududi nama, kadi taraboga siyaruruwiitete. Bi kamodiye na Meri Magdalin, bi Meri tana, Jemes murimurina da Joses sinadinaki da Sayome.* ⁴¹ Raghanina touna Galiline, na mmkodi wasiwasikedi siyakivikivini da yana kayowana siyaberabera. Bi wasiwasike mududi iiyawogha Yesu teya sipiika Jerusalemma na bada yawata nama.

Jousep, Yesu tubuyina idogu

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jhn 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Ravidipikae, Jousep Arimatiya tomogha, bi bada ghamana *Wiigiugerogerora damna* kamone, bi touna wosina bada God keda woune wawaya wiibadedi kiiravine iyakoyakoyayi na iverakanibu. Bi kabununagha gabudarine (noko na *wi-iyawiiitaveyana gabudarina* naghone ravidide), na Jousep idebawowora inagho Pailat biidi da Yesu tubuyina kiiravine ivibaba.† ^{‡44} Bi Pailat ikabinokeni da Yesu

§§15:36 Psam 69:21 yawonawona wiimaghatara da God yana Wiivinevinegha Kiiwawona wain tomatomana sinavereni.

*15:40 Matiu 27:56 kamone, igirumi da Jousep gegha Joses.

†15:42-43 Jius wiiyawiiitaveyana na Fraide ravidide yadagu da yanagho Satade ravidide yakovi.

‡15:42-43 Jius yadi gwara iwona da wawaya inarabobona noko gabudarine sinadogu. Bi wiiyawiiitaveyana ravidide iyadagu, na Jousep Yesu doguna kiiravine iviyaininagha.

nada irabobo, na iyo badana ikwatuveni ipiika bi ivitarakiiyaneni da nada waghata irabobo bo gegha! ⁴⁵ Bi iyo badana yana sisiya iwaiyana ikovi na Jousep iviwaghasineni da Yesu tubuyina iyakabi.

⁴⁶ Na Jousep bebera poina yeyeghanina igimoni bi Yesu tubuyina itoreyowoyeni da igere bi karawaga akima kakokakone sibanina name itore. Bi akima ghamana itabiri ipiikeni karawaga kawabonayina itoreboda. ⁴⁷ Meri Magdalin da Meri tana, Joses sinananaki na siyaruruwiitete bi sikita da meme Yesu tubuyina sitore.

Yesu igeghomiiri magha

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jhn 20:1-10

16 *Wiyawiiitaveyana gabudarina* ikovi bi murine, Meri Magdalin da Meri tana, Jemes sinananaki da Sayome, wane ghabughabu sigimona bi siyanagho da Yesu tubuyina siyutuboro. ¹ ² Na Sande didibara wote gabudara iwasepi iyageege, na sinagho karawaga epamana bonayine. ³ Bi kedagha sidune siyanono na toudimani siyisisiya kabivivirana, “Iiyabo akima karawaga epamana bonayina kawane kiiravidaye inatabirataveni?”

⁴ Bi raghanina siyakayogagawa na sikita da akimina nada sitabirataveni (akimina ghamanagina). ⁵ Na karawaga epamana bonayine sivitavena rughuvedi, bi siyakita da katiiyadiye na tomogha yaragina ere kwama poepoena iyamakamake na sikumararagha. ⁶ Bi iwonedni bo, “Gekonakumararaghana, akovi da Yesu Nasaret tomogha kwiininoyeni, iiyabo situparatuna. Touna gegha mma - nada igeghomiiri! Kokita gawarina mmakatanina meme sitorena. ⁷ ⁸ Bi konagho da kana kivikivina mududi da kate Pita yawata mmko warana kowonedni; touna ivinagho yanono Galilima, bi name konakita, metagha iwonemi na naboni.”

⁸ Na karawaga epamana bonayine sikanibutaveni, nuwapoya bi kiroro teya, na getana iiyabo siyawoneni da awaki, kiiravine toudi sinaghara kirakii.

MAK 16:9-20

(Mak yana buka katamanidi naghove waghata na peyaridi. Bi yadi bata katamananakidi kamodiye na veses 9 da inagho 20 na gegha, bi memeda nokodi buka mududi kamodiye na yana sisiya itubotayinidi da veses 9 da inagho 20 igiruma.)

Yesu irumaghatara Meri Magdalin biidi

Mat 28:9-10; Jhn 20:11-18

⁹ Sande raghani diidibare pom sowae, Yesu raboboma igeghomiiri magha murine, na ghuyoghuyone Meri Magdalin biidi irumaghatara, iiyabo roro kanuma beroberodi yadi ⁷ gwabinama ivikanibuedina. ¹⁰ Wasikena awaki itubugha kiiravine, na inagho da turaturana iwonedni, toudi siyaduudu da siyasiyasiyapa. ¹¹ Bi raghanina wasikena iwonedni da Yesu nada raboboma igeghomiiri bi matanama ikita, na toudi, yana sisiya siwaiyana bi gesiyigeruwanana.

[¶]**16:1** Jius yadi kiki da sirage na wane ghabughabuma sinituborodi bi muriye da sinadogudi, na mmkodi wasiwasikedi yadi wiina da mmko kikina siyakivini.

[§]**16:7** Mrk 14:28

Yesu irumaghatara kivikivina yadi bata biiyadi

Luk 24:13-35

¹²Noko murine, kivikivina bata raghanina Jerusalem sikanibutaveni siyanono wawa kuburidiye na Yesu kana kita ivibogae bi irumaghatara toudi biiyadi na siv-inagonagoveni. ¹³Bi muriye sakovi, na siveramagha da turaturadi siwoned, bi toudi yadi sisiya gesiyigeruvenina.

Yesu, kana kivikivina 11 biiyadi irumaghatara

Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jhn 20:19-23; Acts 1:6-8

¹⁴Tughura waghate, na Yesu kivikivina yadi 11 biiyadi irumaghatara raghanina siyakamkamna. Bi ikidi kiiravine yadi noghota sigisi, basuna nuwanuwadi sikotakii da gayamidi siviakima da iyawogha sikitana, yadi sisiya gesiyigeruvedi da iyawa magha. ¹⁵^hBi iwoned bo, “Kokanibu konagho kubura tupane da wara miisena dam bi dam biiyadi konadimeni. ¹⁶Iiyabo inigeruwana da inababataito na inayawa, bi iiyabo geinigeruwana na yana tamumu kiiravine aro inakabi. ¹⁷Bi wiigeruwana damdi maragata sinakabi da **berakayowiiwiiyaka** sinabera; toudi kanuma beroberodi kagu waghawaghae wawaya gwabidima sinikanibuwana, bi gamo wiibatama sinisisiya. ¹⁸Bi imadima mota sinayouna, bo memeda tuwamoroba sinaniuna, na kate gesinarabobona. Bi imadi wawaya gubagubagidi debadiye sinatoura, na siniyawiidi.”

God, Yesu ikabi igae abame

Luk 24:50-53; Acts 1:9-11

¹⁹ⁱBada Yesu, kana kivikivina iwona wiiyoyowanedi ikovi murine, na God yana maragate na ikabi igae abame da ririne ivimakeni. ²⁰Wasina bi kivikivina sinagho kubura tupane wara miisena wawaya biiyadi siyadimedimeni, bi Bada yawata kamodiye sibagibagi na ikabirubata da yadi dima na wiisuwona, basuna yana maragate **berakayowiiwiiyaka** sibera bi wawaya sikitana sivigeruwana.